

ASPECTE DIN TRECUTUL ÎNVĂȚĂMINTULUI PUBLIC LA BUZĂU

de GABRIEL COCORĂ

Perioada anterioară Regulamentului Organic

Despre existența unei școli în târgul Buzăului sau prin împrejurimi, nu apar știri documentar confirmate, decît în prima jumătate a secolului XVIII, mai precis în anul 1725, cînd domnitorul Nicolae Mavrocordat, prin hrisovul din 9 ianuarie, dă milă episcopiei 250 taleri pe an, din vinăriciul județului Buzău, pentru întreținerea a două școli, una slavo-nească și alta grecească¹.

Urmașii acestui domn reînnoiesc milele, în anii 1731 și 1734, iar Mihail Racoviță, socotind ajutorul de pînă atunci prea mic, îi acordă privilegiul, de a percepe vinăriciul din satele Valea Mantii și Valea Poenii, din județul Săcueni, cite 2 lei de vadra de vin².

În anul 1746, Constantin Mavrocordat, acordă, pentru școli, 360 taleri anual, de la „vameșii den târgul Buzăului”³.

Dacă pînă acum învățămîntul avea un caracter pur religios, constînd din citirea la ceaslov și psaltire, din acest an, se introduc și elemente laice, domnitorul punînd îndatorirea ca dascălul slovenesc să învețe pe școlari nu numai la ceaslov și la psaltire, „ci mai vîrstos la gramatică”⁴.

Cum existența acestor școli era în funcție de sprijinul material pe care îl acordau domnitorii, iar sprijinul depindea de concepția fiecăruia, în anul 1754, Constantin Racoviță revine iarăși la sistemul vinăriciului, acordînd suma fixă de 250 taleri⁵.

O reorganizare a învățămîntului o face mai tîrziu, Alexandru Ipsilanti, prin hrisovul cel mare, din ianuarie 1776, care, ridicînd școala de la sf. Sava la rangul unei academii, înființă și două școli inferioare acesteia, una la Craiova și alta la Buzău, cu elemente de cultură laică, predîndu-se, printre altele, lecții gramaticale și poetice, limba de predare fiind greaca⁶.

Se prevedeau, prin hrisov, că elevii acestor școli vor putea trece pentru studii superioare la școala din București, dar acesta era un

¹ I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. XIII.

² Ibidem, p. XIII.

³ Ibidem, p. XIV.

⁴ Ibidem, p. XIV.

⁵ Ibidem, p. XV.

⁶ V. A. Urechia, *Memoriu despre istoria Romînilor de la 1774—1786*. Buc. 1893, p. 88.

apanaj al boierimii, burgheziei reprezentate mai ales prin negustori rezervându-i-se doar o minimă instrucție și aceasta ca o mare favoare.

De altfel hrisovul prevedea că școlarii cari voiau să urmeze studiile superioare „să fie nobili, adică fii ai boierilor ce se află în lipsă, ori ai urmașilor de boieri ce se zic mazili, ori și străini săraci. Și nu țărani cărora li s-au dat lucrul pământului și păstoria, și li se cuvine grija de acel lucru al pământului și de acea creștere a vitelor”⁷.

În ceea ce privește favoarea acordată copiilor de negustori și meșteșugari, hrisovul arăta că „fiind instruiți la gramatică, să se scoată apoi din școală și să meargă fiecare la meșteșuguri, pe care le vor alege părinții lor, cătind la puterea lor trupească”⁸.

Dintr-un pitac dat la „nazirii epitropiei de obște”, la 7 iulie 1794, vedem că există în Buzău și o școală rominească.

După această dată nu mai avem nici o știre despre astfel de școli pînă în anul 1817, cînd se dă o nouă anafora pentru menținerea celei grecești, pe care o administra tot episcopul, și el grec de origine. Acum existența școlii era asigurată cu „banii ce răspundea pe fiecare an, pentru școale, eparhia Buzăului de la preoți i diaconi”⁹.

Aceasta era situația școlii în Buzău pînă la Regulamentul Organic: școală particulară, sub administrația episcopiei, cu caracter religios și cu discriminări de clasă, ea însăși fiind o milă a domnitorului și un privilegiu al episcopului.

Perioada 1832—1848

Regulamentul Organic a fost un instrument pentru consolidarea puterii economice a boierimii, dar a avut și elemente progresiste, dintre care, pe lângă altele, menționăm organizarea învățămîntului în limba națională, școala devenind instituție de stat.

Prevăzîndu-se deschiderea școlilor publice în orașele principale, eforia școlilor caută să se îngrijească de localuri și profesori, pentru a se începe cursurile la 4 iulie 1830. Se întîrzie însă punerea în aplicare a legii din pricina „năpraznicei boale a holerii”. La 15 septembrie 1830, eforia face cunoscut vorniciei dinăuntru că încetînd epidemia holerii și fiindcă „o liniște deosebită împărățește întru toate”, urmează să pornească la îndeplinirea legii, dar o piedică serioasă în această cale este lipsa de localuri. De aceea vorniciei îi revine sarcina de a găsi localurile necesare, de preferință în casele minăstirești sau metoace, care dispuneau de mai multe imobile.

Pentru găsirea localului, la 7 septembrie 1831¹⁰, vornicia mare din lăuntru făcea cunoscut Ocîrmuirii județului Buzău, că vremurile fiind liniștite, fără cea mai mică întîrziere se grăbește a pune în aplicare cele hotărîte prin legiuirea privitoare la școli, pentru că cel dintîi folos obștesc al adevăratei fericiri este învățătura.

⁷ N. Iorga, *Istoria învățămîntului rominesc*, Buc., 1928, p. 107.

⁸ *Ibidem*, p. 107.

⁹ V. A. Urechia, *op. cit.* p. 176.

¹⁰ Arh. St., Buzău, Ad-tive noi, Ocîrmuirea județului Buzău, dos. 2975/831, f. 1.

În acest scop, ocîrmuirea trebuie să convoace cît mai curînd „pe toți hălăduitorii cei mai însemnați ai orașului acelaia de căpetenie“, și după chibzuire obștească să caute casa în care să funcționeze școala. De dorit era să găsească o casă minăstirească sau obștească, și numai în lipsa acestora, să se închirieze o casă spațioasă, cu trei camere pentru locuința a doi profesori și alte două, mai mari, destinate claselor, chiria suportîndu-o orașenii „ca un lucru, ce privește numai pentru folosul și fericirea omenirii“.

Ocîrmuirea, la rîndul său, face cunoscut magistratului /primarului/ orașului conținutul poruncii Mării Vorniciei, alăturînd și un apel al eforiei, adresat orașenilor, pentru a fi citit în adunarea obștească¹¹.

Vornicia, neprimind răspunsul pe care-l ceruse cu urgență, revine la 16 noiembrie, iar ocîrmuirea cere sfatului orașenesc ca negreșit să găsească casa destinată pentru școală¹².

După zece zile, magistratul, care nu era pătruns de însemnătatea acestei hotărîri progresiste și tergiversa lucrurile, răspunde că, cercelînd în tot cuprinsul orașului, n-a putut găsi o asemenea casă, decît în episcopie, și pe care iconomul s-a învoit să o dea, dar nu se poate lua fiindcă e rezervată de ocîrmuire pentru „spital ostenesc“ și orașenii nu pot face reparația trebuincioasă.

Față de această situație, cere ocîrmuirii să schimbe destinația acelor încăperi, mai ales că în ele nu se află acum nici un bolnav, urmînd ca spitalul să fie mutat în cel de la Gîrlași, unde erau încăperi pentru mulți bolnavi.

Ocîrmuirea răspunde însă că nu se poate schimba destinația acelor camere, „fiind gătite cu cheltuiala stăpînirii și pentru spital ostenesc, adică pentru întîmplătorii bolnavi trecători oșteni“¹³.

După două săptămîni, vornicia cere din nou răspunsul ocîrmuirii referitor la localul școlii, invocînd în sprijin articolul 85 al „Organicescului Regulament“¹⁴, pentru ca să nu se întîrzie „așezarea acestui bine obștesc prin multe îndărătniciri“ și neprimindu-l, nici de data aceasta, revine la 21 decembrie¹⁵.

Ocîrmuitorul, al cărui rol, în această acțiune patriotică și progresistă, se mărginea numai la simpla formalitate birocratică, pune rezoluția: „să se dojenească sfatul orașenesc, poruncindu-se ca negreșit în scurt soroc să găsească ceruta încăpere, făcîndu-se răspuns“.

Scurtul soroc la magistrat e de două luni, căci tocmai la 18 februarie 1832, răspunde, cu raportul nr. 12, că a găsit casa pentru școală, înaintînd și contractul de închiriere¹⁶.

Ce local a găsit magistratul după șase luni de tergiversări? O căsuță de treizeci picioare lățime și șasesprezece lungime, cu trei „despăr-

¹¹ Arh. St., Buzău, Ad-tive noi, Ocîrmuirea județului Buzău, dos. 2975/831, p. 2.

¹² Ibidem, p. 4.

¹³ Ibidem, p. 6.

¹⁴ Ibidem, p. 7.

¹⁵ Ibidem, p. 9.

¹⁶ Ibidem, p. 21.

țituri“¹⁷, cu ferestre de hirtie¹⁸, învelită cu paie¹⁹, situată în curtea unui han, „în formă de peninsulă“, încit atunci cînd ploua, copiii abia puteau veni la școală²⁰.

Casa era situată în mahalaua grecilor, în apropiere de iazul morilor (după expresia de „peninsulă“), închiriată pe termen de 6 luni, de la 25 februarie pînă la 25 august, cu 60 taleri, de către Ivan Băcanul, vechil al lui „chir“ Dumitrache Stama.

Alegerea aceasta, care rămîne o pată pe obrazul conducerii orașului și a „hălăduitorilor celor mai însemnați“, nemulțumește pînă și pe formalistul ocîrmuitor. El se grăbește a atrage atenția magistratului asupra faptului că în Buzău urmînd să vină doi profesori, trebuie să găsească, neapărat, o altă casă, potrivită scopului²¹.

Situația rămîne însă neschimbată, și la 1 aprilie 1832, eforia făcea cunoscut că s-a trimis deocamdată un singur profesor, ocîrmuirea urmînd a-i face toate înlesnirile și a-i da tot concursul, pentru ca școala să se deschidă fără întîrziere. Se preciza că dacă primul profesor va fi bine primit, atunci va fi trimis și al doilea, iar dacă nu, va fi retras și primul trimițîndu-l în altă parte, unde autoritățile vor da dovadă de mai multă înțelegere²².

Profesorul acesta era Dionisie Romano²³, fost muncitor zețar, care urmase cursul normal de 3 luni, de la sf. Sava, sub conducerea profesorului

¹⁷ Arh. St. Buc. Min. Instr. dos. 6575/832, f. 40.

¹⁸ Arh. St. Buzău, Adm. nol. Ocîrmuirea județului Buzău, dos. 2975/831, f. 22.

¹⁹ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, p. 3.

²⁰ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6575/832, p. 40.

²¹ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/831 f. 24.

²² Ibidem, f. 25.

²³ Dionisie Romano s-a născut în anul 1806, în comuna Săliște, raionul Siblu, din țărani Dumitru și Maria Poman. Acasă i se spunea Dimitrie. Rămas orfan de tată încă de mic, după absolvirea școlii elementare din sat, la vîrsta de 14 ani, mamă-sa intrînd în monahism, la mînăstirea Agapia, este dat și el la m-rea Neamțului. Aici, își schimbă numele în Romanof, sub influența călugărilor ruși, ce erau în majoritate în mînăstire, mai tirziu luîndu-l pe cel de Romano, sub influența grecizantă a episcopului Harion al Argeșului. Auzînd că s-a deschis școala rominească de la Sava, Dionisie (după numele luat în monahism) în anul 1823, cere mitropolitului Veniamin Costache să-l trimită și pe el la învățătură, acolo. Dar, fiind un obscur țaran monah, mitropolitul li refuză cererea, trimițînd pe alți cinci tineri, dintre care doi erau fii de boțeri. (*Melchisedec, Biografia Prea sînșitului Dionisie Romano episcopul Buzăului, extras din Analele Acad. Rom. seria II, tom. V sec. II. Buc. 1882, p. 10*).

Lipsit de protecție și negăsind înțelegere la conducerea bisericească, după toate stăruințele făcute, ia hotărîrea de a pleca fără aprobare din mînăstire la București, la școală, făcînd drumul pe jos, înfruntînd cu curaj, epidemia ciumii (ce bîntuia cu furie), pentru că voința de a se lumina era mai puternică decît orice piedică.

Negăsind nici aici înțelegerea cuvenită la forurile superioare bisericești, pentru a-și câștiga existența, intră ca muncitor tipograf la tipografia de la Cișmeaua Mavrogheni, iar mai tirziu, cînd tipografia trecu în proprietatea lui Eliade Rădulescu, îl întîlnim aici lucrător zețar. (*La mormîntul lui Ion Heliade Rădulescu, în Familia un. VIII (1872, no. 21, p. 241)*).

În timpul liber și seara, lucrătorul tipograf, audia cursurile de la Sava. Paralel cu funcția de profesor la Buzău, ocupă și pe aceea de director al tipografiei episcopale din localitate (*Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 420 și func-*

Gh. Pop. Cursul deschis la 1 noiembrie 1831, se încheie la 12 martie, fiind absolvit numai de patru candidați, printre care și Dionisie care învățase *desăvârșit*, după metoda Lancaster.

ționează ca profesor la școala de grămătică, între anii 1833—1835 (I. Ionașcu, op. cit., p. XIX).

Mult sprijin material și moral, în București, pentru formarea sa intelectuală, devenind un desăvârșit autodidact, are de la Eufrosin Poteca (*Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6764 [1837], f. 22*).

De la 1 martie 1843 trece ca director la Seminarul central din București, unde conduce școala cu o deosebită pricepere și în spirit avansat, determinând oficialitatea bisericească de atunci să trimită școlari la studii, în Rusia. În acest scop, face prima călătorie în septembrie 1845, ducând șapte tineri la seminarul din Chișinău, iar în iulie 1847, călătorește la Chiev, Moscova și Petersburg, unde vizitează și pe generalul Kiselef. (*Gheorghe I. Moiescu, Bursierii romini la școlile teologice în Rusia, Buc. 1947, pp. 13 și 71*).

Ia parte activă la revoluția din 1848, traducând și tipărind, sub anonim, „Cuvintele unui credincios”, de Lamennais, dedicată „Poporului Român de un Român”, și împarte gratuit jumătate din ediție, pentru sprijinirea ideologică a revoluției. „Pruncul Român”, salutându-i apariția, arată că traducătorul „și prin nume și prin fapte este un adevărat român”, iar cartea care este „întiul product al tiparului liber... a fost strașnic poprită cind domnea întunericul și tirania” (*nr. 25, din 10 august, 1848*).

Despre participarea sa la mișcările de stradă, un martor ocular, potrivit mișcării, nota în amintirile sale că l-a văzut călare pe tun. (*Amintirile colonelului Lăcusteanu, publicate de Radu Crufescu, Buc. 1935, p. 155*).

Revoluția fiind înăbușită, a fost închis la Văcărești, ca „arestant de clasul al II-lea”, de unde eliberat, din lipsă de dovezi, a fost expulzat în Transilvania, potrivit poruncii Căimăcămiei, la începutul lunii octombrie (*Anul 1848 în Prncipatele Romine, vol. V, Buc. 1904, p. 3*).

Peregrinind pe la Brașov și Sibiu, în anul 1850 se retrage „de persecuțiile regimului ce a succes lui 1848”, la minăstirea Băbeni-Rimnicul-Sărăt, unde desfășoară o bogată activitate literară și publicistică. Despre retragerea de aici, Dionisie arăta, mai târziu... „cufundându-mă în întunericul trecutului mă gindeam la bunii patrioți carii în timpuri grei cu multă dragoste și patriotism, lucrau pentru viitorul patriei lor”.

Numit, în 1850, egumen la minăstirea Sadova-Dolj, face școală „pentru copii săraci de prin prejur”. (*Acad. RPR, doc. pach. MCXX, f. 330*). Trecând stareț la minăstirea Neamț, în 1855, inițiază în minăstire, un ciclu școlar începând de la cursul elementar până la facultate și un gimnaziu cu internat pentru 50 copii în Tîrgu-Neamț, întreținuți de minăstire, în vreme ce monahii îl dezaprobau, spunind că „școlile sint erezii” (*Pr. Gr. Musculeanu, Calendar pe 1863, p. 111*).

Comandă mașini și litere la Praga pentru reorganizarea tipografiei și sporește numărul posturilor din spital.

În anul 1859, fiind unionist, e numit locotenent de episcop la Buzău și definitivat în 1865.

Numit în anul 1862 membru în „Consiliul superior de instrucțiune”, aduse, prin experiența sa didactică, un deosebit aport la reglementarea instrucției publice (*Acad. RPR, doc. pach. MDCXXII, f. 187*).

Pentru înființarea bibliotecii Societății Academice Române, în anul 1867, donează 73 tipărituri vechi românești, dintre care 10 exemplare din 1600, 19 din anul 1700 și 12 din anul 1800, aducându-i-se mulțumiri publice „pentru această generoasă și patriotică faptă”. (*Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 998/873, f. 273 pag. 5*).

În anul 1868 „pentru numeroasele servicii făcute instrucțiunii publice”, e numit membru de onoare al societății Academice Române. (*Analele Academiei, an. 1868, p. 173*).

În minăstiri hotăra „să nu mai fie numai consumatori ci și producători”, înființând pentru aceasta ateliere meșteșugărești. (*Circulara nr. 676 din 8 decembrie 1866*). La Huși, fiind puțin timp locuitor de episcop, luase hotărârea să înființeze

La venirea sa în Buzău, Dionisie Romano, nu găsește decît cocioaba amintită, pregătită pentru școală, fără mobilier.

Nedezarmînd în fața situației grele, arată imediat că această casă nu este deloc potrivită pentru școală, dar momentan o acceptă, mai ales că după asigurările date de magistrat, aceasta era o stare de provizorat, numai pe termen de șase luni²⁴.

Impasibilitatea și lipsa de interes a autorităților nu-i încovoie rîvna și nu-i temperează zelul pentru luminarea tinerimii, ci ia toate măsurile pentru a deschide școala cît mai neîntîrziat, punînd în acest scop de a se strica toate cămăruțele, transformînd întreaga clădire într-o sală, în care încăpeau abia șase bănci; el găsindu-și locuința în altă parte²⁵.

Din cauza acestor transformări, cît și pentru faptul că a trebuit să procure mobilierul și materialul didactic special pentru metoda Lancaster,

„un institut în care orfanii săraci să se cultive în industrie”. (*Acad. R.P.R. dos. pach. MCXX. f. 203*).

A fost toată viața un luptător pentru luminarea tinerimii, înființînd școli, ori pe unde a trecut, pentru că spunea el, „eu nu privesc instrucția publică cu indiferență”. (*Acad. R.P.R., mss. 1245, p. 212*), iar altă dată „în numele săracilor și al luminării naționale”, cerea concursul ministerului pentru buna funcționare a unei școli primare. (*Arh. St. Buc. Min. Instr., dos. 466/865, f. 37*), „ca pentru o întreprindere merită a întinde lucrurile și instrucțiunea între romîni”. (*Arh. St. Buc., Min Instr. dos. 511/866, f. 2*).

Progresist și patriot, a slujit, cu credință și cu zel națiunii romine”, după propria-i mărturisire. (*Adunare de cuvinte zise la diferite ocazii, Buzdu, 1868, p. 4*), și era convins că „nația, cu toate greutățile ce i se pun înainte, merge pe calea progresului (pentru că) este lege firească că toate corpurile ce au viață să progreseze în creștere și dezvoltare”. Datorită acestei convingeri, spunea, încă din anul 1855, că „nimeni mai bine decît mine nu cunoaște cîtă trebuință are astăzi nația de bărbății progresului” (*Acte oficiale date cu ocazia numirii... Arhiv. Dionisie... starea la Neamș, 1855, p. 33*).

Unionist, saluta cu entuziasm venirea lui Cuza la conducerea Principatelor ca pe „o frumoasă auroră de renaștere națională”, fiind „pentru tot romînul semnul mîntuirii nației și a renașterii ei sociale și morale... Tot omul cu inima bună și creaptă, tot adevăratul patriot văzînd împlinită marea faptă, pentru care eroii noștri au lucrat și pe care străbunii au dorit să o vadă, binecuvîntă pe alesul nației și este gata a-l urma în calea progresului” (*Prefață la Principii de Retorică și Eloquență amvonului, Iași, 1859*). Principiul ce l-a călăuzit în viața-i zbuclumată a fost că „fiecare om în societate este dator, potrivit mijloacelor și cunoștințelor ce posedă, să lucreze pentru binele comun din care derivă și cel particular, pentru că numai atunci edificiul cel mare național poate a se zidi și înfrumuseța, cînd fiecare va pune cîte o piatră la această lucrare”. (*Manualul adevăratului religios, Iași, 1858, p. V*).

Toți cei ce-și iubesc patria au datorita de a lucra pentru obște, fiindcă din „fericirea obștească degajă cea personală”. (supliment la *Curierul Românesc*, an. 1844, nr. 36), iar boierilor carii ocupau dregătorii, le amintea că slujbele ce ocupă „toate privesc la fericirea și buna stare a societății. Nu vă închipuiți — le atrăgea atenția — că acestea vi s-au dat numai pentru dumnevoastră, ci le-ați primit ca să îngrijii de popor” (*Eho eclesistic, an. 1850, nr. 3, p. 9*).

Am arătat că a fost un desăvîrșit autodidact, fiind în același timp și un pasionat bibliofil. Biblioteca sa, de circa 7000 volume, se compunea din 200 volume orientale, în diferite limbi, din peste 1000 volume din clasicii francezi și alte scrieri rare și importante, precum și peste 400 manuscrise. (*Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 498/873, part. II, f. 437*). Moare la 17 ianuarie 1873.

²⁴ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6575/832, f. 41.

²⁵ Ibidem, f. 41.

școala națională își deschide cursurile abia la 18 aprilie 1832²⁶, deși conta ca existentă de la 1 martie 1832²⁷.

Terminându-se anul școlar, Dionisie cerea magistratului să clădească local corespunzător pentru școală, raporta apoi eforiei starea deplorabilă a localului, arătând că, deși termenul de provizorat dat de autorități se apropia, nu vede nici cea mai mică preocupare pentru găsirea localului corespunzător²⁸.

Autoritățile justificau lipsa de interes față de școală, prin faptul că în Buzău cele mai multe case erau „cu cvartir“, dar după cum arăta profesorul, numai cu puțină bunăvoință s-ar fi putut da totuși o altă casă. Dovadă e că el a și găsit o asemenea sală potrivită în fosta trapeză a mînăstirii Banul. La cererea orășenilor de a se da pentru școală această trapeză, egumenul i-a zidit toate ferestrele, ținînd în ea citeva putini goale, transformînd-o deci în magazie, pentru a-și masca astfel reaua voință. Profesorul raporta că mai sînt încă două camere ce ar putea servi scopului, dintre care una stă încuiată, iar în alta locuiește un șelar, căruia cu ușurință i s-ar găsi o altă cameră, mai ales că în mînăstire sînt doar trei inși — egumenul, un preot și un paracliser — și încăperi sînt destule²⁹.

La 22 iulie 1832, Dionisie Romano arată că a trebuit să cedeze pentru bolnavi și camera sa de locuit de la episcopie și de nu se vor slobozi numitele case din mînăstirea Banu, nu are unde locui³⁰.

Pe lingă îndărătnicia și egoismul egumenului grec³¹, profesorul are de luptat și cu lipsa de interes a magistratului, față de noua școală, care, în loc de a-i da concursul legiuit, făcea cauză comună cu egumenul. Egumenul, ca să nu dea camere pentru școală, cu asentimentul magistratului, mută în ele pe un dascăl al lui, grec³².

Dionisie sesizează mereu eforia de greutatea pe care i le făcea magistratul. Eforia la rîndu-i intervenea la Ocîrmuirea locală, arătînd că profesorul aceluia oraș nu încetează a reliefa că localul unde se află școala este foarte stricat și vătămător sănătății și deci să ia măsuri în consecință.

Dar nici pe ocîrmuitor nu-l interesa școala. Ba mai mult, în spiritul retrograd de clasă de care era stăpînit, se arăta chiar ostil. Într-un raport din 24 aprilie 1833, Dionisie arată că „eforia voind a se întemeia școli prin județe, ocîrmuitorul nu numai că n-a contribuit cu nimic spre folos în asemenea pricină, însă s-a arătat și cu mare adiaforie, ca să nu zic împotrivic“, oprind copiii de a veni la școală³³.

²⁶ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6575/832, f. 32.

²⁷ Analele Parlamentare ale Romîniei, vol. V, p. I, 1834—1935, Buc., 1895, p. 146.

²⁸ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6575/832, f. 40.

²⁹ Ibidem, f. 40.

³⁰ Ibidem, f. 47.

³¹ Mînăstirea Banu era închinată la m-rea Dusicon, încă din anul 1592. Așa se explică existența egumenului grec și neintervenția episcopului pentru a-l trezi la realitate.

³² Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6575/832, f. 67.

³³ Ibidem, f. 31

În septembrie 1832, Dionisie Romano reamintește magistratului că trebuie să soluționeze problema localului. Cu toate acestea, școala este nevoită să-și înceapă cursurile cu întârziere din cauza reparațiilor și tot în aceeași căsuță (găsită și de medic insalubră și nepotrivită)³⁴, în a cărei clasă nu puteau intra înghesuși decât circa 50 școlari.

Pe lângă piedicile și greutatea ce le avea din partea boierilor conducători, școala românească nu găsește multă înțelegere nici la orășeni.

Determinat de dese intervenții ale profesorului, magistratul răspundea acestuia, la 26 februarie 1835³⁵, că faptul de a nu mai primi copii la școală din cauza strimtorării este cu totul adevărat, dar motiva el „cunoști și lipsa de case ce este într-acest oraș și sălbăticia locuitorilor care n-au voit să dea măcar un ban spre a se face o clădire cuviincioasă pentru acest lucru folositor obștii și asemenea lucruri fără bani nu se pot face“.

Văzînd deci „îndărătnicia și nesupunerea orășanilor“, magistratul nu mai poate lua nici un fel de inițiativă, decât de a recomanda, din nou, casele minăstirii Banu, cerute încă de anul trecut.

Dionisie care nu era omul ce dezarmează ușor în fața greutăților, raportînd eforiei că nu mai poate primi copiii la școală o lună de zile³⁶, din cauza lipsei de spațiu, ruga insistent să facă toate intervențiile posibile, ca școala să intre în posesia caselor libere de la minăstirea Banu³⁷.

La intervenția eforiei, Logofeția treburilor bisericești poruncește minăstirii să dea casele cu chirie „vremelnicește“, dar egumenul rămînînd pe aceeași poziție retrogradă, orășenii, sfătuiindu-se cu episcopul, cer casele minăstirii de lângă zid, unde locuia „nacialnicul iatacului“, pe care egumenul, în cele din urmă, s-a înduplecat a le da, cu condiția să se evacueze nacialnicul³⁸.

Nacialnicul n-a putut fi evacuat și atunci entuziastul și patriotul învățător arăta magistratului orașului, printr-o „otnoșenie“, plină de amărăciune, hotărîrea de a pleca din acest oraș, unde învățătura nu e prețuită³⁹.

Trecînd un an și nerealizîndu-se nimic pentru găsirea unui local potrivit pentru școală, episcopul Chesarie ia inițiativa să se clădească un local, donînd, în acest scop, 800 lei și cheresteaua necesară, făcînd și un

³⁴ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6575/832, f. 96.

³⁶ Ibidem, f. 137.

³⁶ Copiii veneau la învățătură în tot cursul anului. De aceea eforia cerea lunar situația elevilor.

³⁷ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6575/832, f. 103.

³⁸ Ibidem, ff. 123 și 153.

³⁹ „...Dragostea către neamul meu și plăcerea de a lucra spre luminarea nevinovatei tinerimi, acestea m-au îndemnat să fac întrebare cinstitului magistrat, ca ce chibzuire și punere la cale s-au făcut de școală pentru viitor, căci dacă pînă la 15 august viitor nu se va face nici o punere la cale, voi înștiința pe cinstita Eforie spre a mă muta la alt județ, unde orășenii prețuind învățătura au case gata mai de multă vreme“. (*Colecție de nuvele istorice și diferite discursuri publicate în Curierul satelor, Buzău. 1898, p. 65*).

„pecetluit“ prin care „sfătuia obștea să-și dea concursul pentru acest scop frumos și patriotic⁴⁰.

Dionisie, la 14 septembrie 1833, raporta eforiei că lucrul s-a început de două săptămîni și „înaintează prin silința și îngrijirea unui om ce cunoaște chiar în sieși folosul pricinuit din școală“, nădăjduind că după ajutoarele ce le dă episcopul și prin „nepregetata silință a polițaiului orașului, Ghiță Bucurescu, se va termina, cu tot mobilierul necesar, pînă la 15 octombrie“⁴¹.

Mult ajutor la clădirea școlii a dat și ocîrmuitorul plaiului Pîrscov, Caloian Cătănescu, proprietar în Brăești⁴², care a transportat gratuit, toată cheresteaua necesară⁴³. Animat de sentimente patriotice, acesta a fost magistrat al orașului în timpul guvernului provizoriu de la 1848⁴⁴.

Lucrarea s-a terminat mai tîrziu, inaugurarea avînd loc la 10 decembrie 1833 „față fiind adunarea orășenilor și alții“⁴⁵.

Școala era modestă, potrivit cu mijloacele bănești de care a dispus. Cuprindea o sală de 7 stînjani, două odăi și o „sălișoară“, întreaga clădire fiind de 11 stînjani în lungime și 5 în lățime, inclusiv galeria⁴⁶.

S-a cheltuit cu clădirea aproape 10.000 lei, episcopul dînd peste 2000 lei și alte ajutoare; din județ, de la diferite persoane, cu mai multă înțelegere, strîngîndu-se 3000 lei, iar dela orășeni numai 2500 lei⁴⁷.

Pe lîngă aceste ajutoare și materiale donate, Dionisie ia „cu sila“ și materialele ce avea biserica sf. Voievozi pentru construcția clopotniței și construiește noua școală chiar pe proprietatea bisericii, cu toată împotrivirea epitropiei bisericii, fiindcă el socotea aportul social adus de o școală mai mare și mai imperios, decît acela al unei clopotnițe.

Epitropii (Dumitru Șapcaliu, Constantin Cavaf, Alexe Cavaf, Costache Stoicea și Gheorghe Rachieru) se adresează judecătoriei⁴⁸, arătînd că „ne pomenim cu numitul profesor că face deosebită clădire pe locul sfintei biserici a sf. Voievozi, biserica avînd mare strîmtoare din pricina locului...și apoi și materia care era strînsă cu cheltuiala sf. biserici, spre

⁴⁰ Chesarie a fost episcop la Buzău între anii 1825—1846. El era animat și de idei avansate. Vorbînd despre anul 1821, spunea: „O anule 1821! Tu, cu adevărat prin intrarea-ți de ai și pricinuit romînilor amărăciune, dar deodată și deșteptare! Lunile tale, academică s-au închisuit pentru romîni, zilele tale, învățători s-au făcut pentru romîni; ceasurile tale, discăli s-au așezat pentru romîni, iar minuterile tale ca niște soli luminători s-au infipt în simțurile romînilor“. (*Bis. Ort. Rom., an. II, no. 9, p. 612*).

A reînființat tipografia eparhială în care s-au tipărit și cărți cu caracter științific, ca „Apele metalice“ de dr. Piscupescu, reînființează spitalul Gîrlași și înființează școala de sculptură și de zugrăvi. A susținut cu bursă la studii în Italia pe pictorul Gh. Tătărescu, care învățase în școala de zugrăvi de la Buzău. (*Teodora Voinescu, Gheorghe Tătărescu, Buc. 1940, p. 17*).

⁴¹ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6575/832, f. 153.

⁴² Ibidem, dos. 1294/847, f. 289.

⁴³ Ibidem, das. 6575/832, f. 247.

⁴⁴ Anul 1848 în Principatele Romine, tom. V, p. 170.

⁴⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6575/832. f. 154.

⁴⁶ Ibidem, f. 154.

⁴⁷ Ibidem, f. 247.

⁴⁸ Arh. St. Buzău, Tribunalul Buzău, dos. 263/835, f. 1.

facerea clopotniței ne pomenim că o ia cu sila, fără de a mai întreba pe vreun epitrop“.

Față de această situație ei cer să fie oprit din lucru motivînd că „păcat este a se strimtora curtea sfintei biserici în care după ce este sf. biserică datoare cu tot, apoi nici morții nu are unde-i îngropa, dacă se va lua acel loc“.

Iată-l acum pe combativul profesor în conflict și cu biserica românească, pe lingă cea grecească; dar ideile sale înaintate, îi dau convingerea că tot ce face este spre folosul obștii și că e un lucru avansat.

Conflictul s-a aplanat prin acțiunea lui Caloian Cătănescu, care a convins atît pe stăpîni cît și pe rude să dea înscris că donează locul pentru școală⁴⁹.

Afară de polițai, celelalte oficialități n-au dat nici un concurs, rămînînd în aceeași atitudine condamabilă refractară. Rămînînd o datorie de 2000 lei pe la diferiți negustori, de unde se luase materiale, Dionisie cere această sumă la magistrat, dar acesta nu binevoiește nici măcar să răspundă într-un fel sau altul. Atunci profesorul se adresează eforiei, arătînd că intrucît la magistrat se observă „o tăcere adîncă“, să chibzuiască cum va găsi de cuviință să se plătească această datorie, cît mai curînd⁵⁰.

În zadar se poartă corespondență, căci nici după doi ani datoria nu e plătită și în februarie 1835, profesorul cerea ocîrmuirii să ia măsuri pentru lichidarea ei, pentrucă el nu mai poate suferi „revașele și vorbele mojicești ale unora dintre datori“⁵¹.

Mai trece încă un an și situația rămînînd neschimbată, Dionisie — la 17 noiembrie 1836 — raporta comitetului de inspecție că a rămas o datorie pe la anumiți negustori, care, după porunca Marei Vornicii, trebuia plătită de oraș, dar nu s-a plătit. Comitetul e rugat să intervină din nou la magistrat și să lichideze odată această datorie care nu face cinste orașului, să umble creditorii cu jâlbi „și eu gîndesc că de nu meritez mai mult, cel puțin nu sînt atît de vinovat ca să am neodihnă despre ei“ încheia profesorul⁵².

Școala era situată în „ulița țirgului“,⁵³ lingă biserica Sf. Ingeri⁵⁴.

Cu timpul, localul acesta devenind neîncăpător, mai ales că nu se putea întreține în bune condițiuni, dată fiind lipsa de preocupare a comitetului și a autorităților, Dionisie ia hotărîrea să clădească un nou local de școală, iar cel vechi, fiind așezat în ulița țirgului — partea comercială a orașului — să fie transformat în prăvălii, care, închiriate, vor aduce un veniț sigur pentru preîntîmpinarea cheltuielilor de întreținere.

⁴⁹ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 43.

⁵⁰ Ibidem, dos. 6575/832, f. 200.

⁵¹ Arh. St. Buzău, ad-tive noi, Ocîrmuirea județului Buzău, dos. 2975/831, f. 105.

⁵² Ibidem, f. 179.

⁵³ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 43.

⁵⁴ Ibidem, dos. 6575/832, f. 284.

În acest scop, cu raportul no. 12, din 9 iunie 1837⁵⁵, se adresa comitetului de inspecție, arătând că prin rîvna citorva patrioți s-a făcut local de școală, dar cum aceasta nu se poate întreține în bune condițiuni, mai mulți orașeni au dăruit diferite materiale pentru a se face o nouă clădire. Deoarece acolo unde se afla școala nu mai era loc, propunea ca cea nouă să se clădească pe un loc viran, în centrul orașului. Rămînea numai să se ceară locul de la Marea Vornicie, pentru ca să se și depoziteze materialele donate. Iar ca lucrurile să meargă mai repede, Dionisie căuta să răscolească sentimentele patriotice ale membrilor comitetului, invitîndu-i ca luînd „luare aminte asupra acestui lucru folositor și vrednic de cinste să se sîrguiască cu toate chipurile spre a lui săvîrșire, trăgînd prin aceasta lauda contemporanilor și a urmașilor“.

La intervenția comitetului, magistratul, îngropat în birocratism, întreabă, dacă hotărîrea provine din partea obștii și prin ce mijloace urmează să se clădească școala ?

La 26 august, comitetul răspunde că propunerea nu este a obștii, ci a citorva „rîvnitori“, printre care cel dintîi este episcopul, iar ca să liniștească pe magistrat (speriat că va avea de dat fonduri din casa orașului), arată că mijloacele sînt „rîvna și sîrguința iubitorului de luminare a tinerimii“, orașul neavînd nici o răspundere de dare“. Lucrul se va începe atunci cînd vor fi siguri că au cu ce îl isprăvi, fără a aduce cuiva supărare și potrivit capitalului ce îl au ⁵⁶.

Și pentru că se cunoaște spiritul avar și refractar al negustorilor, din timpul construirii primului local, comitetul ruga magistratul să-i încredințeze pe negustori că „n-au a se teme de nici o dare fără voie“, dar să sfătuiască pe orașeni să ajute la acest bun și folositor lucru „după putere și voință, făcîndu-se [aceasta] pentru folosul și cinstea orașului“.

La 10 decembrie 1837⁵⁷, Dionisie înaintează eforiei planul noului local, dar lucrarea nu se poate începe, pentru că rîvna profesorului și bunăvoința donatorilor se isbesc iarăși de simțul dezvoltat pentru proprietate al egumenului de la mînăstirea Banul.

Cu toată opoziția, locul se împrejmuiește în primăvara anului următor, cheltuindu-se 611 lei ⁵⁸, și la 19 mai, profesorul ruga eforia să intervină să ia sfîrșit această pricină, căci în vara aceasta, adunîndu-se materialele, s-ar începe lucrarea.

Egumenul grec — arhiereul Paisie Himarra — pentru apărarea proprietății înaintează eforiei copii după niște scrisori, din anul 1814, din care reiese că mînăstirea avea niște căscioare închiriate în acel an ză-răfiei județului „prin simfonie cu zăpis“ ⁵⁹.

Dionisie reușește să mobilizeze în această acțiune și o parte din orașeni.

Aceștia, deși s-au arătat dispuși să dea alt loc în schimb, egumenul nu acceptă soluția și la 25 iunie 1839, arată ocîrmuirii pretențiile sale

⁵⁵ Arh. St. Buzău, Ad-tive, noi, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 3.

⁵⁶ Ibidem, f. 16.

⁵⁷ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6704/837, f. 39.

⁵⁸ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 39.

⁵⁹ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6036/838, f. 4.

cu totul exagerate. El voia să se dea alt „acaret“ în schimb, de la care să poată lua un venit dublu „decît acela de la cinci sute ceruți a-l de embatic“, iar după zece ani, clădirea să rămînă proprietatea minăstirii; dacă nu convin condițiile amintite, atunci să lase locul liber, căci altfel vor trebui să plătească chirie anuală, 1.000 taleri, de la data încalcării locului⁶⁰.

Dionisie relatează eforiei toate greutățile întîmpinate, arătînd că magistratul a convenit să dea un alt loc în schimb, dar minăstirea nu trimete un reprezentant pentru perfectarea actelor, și cere să se pună o dată capăt acestei pricini, căci altfel minăstirea „cu cit va vedea că facem mai multă cheltuială cu acest loc, cu atît mai mult va și adăuga pretențiile“⁶¹.

Neprimind nici un răspuns, la 16 iulie 1839⁶², Dionisie iarăși cerea eforiei să intervină mai energic pentru aplanarea acestui conflict, deoarece materialele adunate se irosesc, iar minăstirea, prin înalta Logofeție îl oprește din lucru.

Eforia, de data aceasta, intervine la Marea Logofeție, ca aceasta să sfătuiască pe numitul egumen să pună o condiție mai cuviincioasă în privința embaticului, pentru că trebuința unui nou local de școală la Buzău e imperios cerută, mai ales acum, cînd se instruiesc și învățătorii de prin sate⁶³.

Marea Logofeții i se adresează direct și magistratul, arătîndu-i că s-au ivit împotriviri din partea arhiereului Himarra „năstavnicul monastirii Banul“, care nu voiește să accepte schimbul, cere să-i comunice ce trebuie să facă în această problemă, căci au trecut ani de cînd nu se poate soluționa⁶⁴.

Văzînd că pe calea birocratismului nu se realizează nimic, Dionisie se duce personal la Marea Logofeție bisericească și la 6 august vine cu ordinul către egumen să lase locul liber „pentru ca să se precurmeze fără zăbavă străgănirea acestei pricini“.

Devizul noii clădiri se ridică la suma de 34.500 lei, prevăzîndu-se 150.000 cărămizi și 50.000 „oca“ var⁶⁵.

În vederea stringerii fondurilor și a materialelor de construcție, prin Îngrijirea profesorului „s-a întrupat“ o condică de subscripție, clădirea urmînd să se facă „prin chibzuirea de bine din partea orășenilor hălăduitorii și cu ajutorul ce va bine voi a face și alte fețe după afară“⁶⁶.

Încă de la 25 aprilie 1837, se adunase din oraș 6686 lei, din plasa Cîmpul, 611 lei, iar din plaiul Pîrscov, 408 lei⁶⁷, precum și o însemnată cantitate de materiale⁶⁸.

⁶⁰ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 60.

⁶¹ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6036/838, f. 28.

⁶² Ibidem, f. 40.

⁶³ Ibidem, f. 40.

⁶⁴ Ibidem, f. 64.

⁶⁵ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 35.

⁶⁶ Ibidem, f. 38.

⁶⁷ Ibidem, f. 47.

⁶⁸ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 49.

Negustorii, nici de data aceasta, n-au contribuit cu nimic, și Dionisie arăta că dacă ar fi contribuit și ei „s-ar fi expus un ajutor mai simțitor, dar dumnealor n-au avut pînă acum această îndeletnicire”⁶⁹.

Așa dar, cu toată opoziția egumenului de la Banu, lucrarea noului local începe și la 16 septembrie 1870⁷⁰, profesorul raporta eforiei că s-a clădit o încăpere de 7 stînjeni în lungime și 4 în lățime, cuprinzînd o sală și două camere la un căpătii, în care s-a și mutat școala „vremelnicește” pînă se va îndeletnici orașul a clădi o școală potrivită cu trebuința, rămîind aceasta pentru candidații de prin sate.

Localul acesta era mai mic decît cel vechi, dar acum avea asigurat un venit pentru preîntîmpierea cheltuielilor de întreținere.

Dionisie cheltuiește, în plus de ce s-a colectat, 11.536 lei, din care i s-au restituit de către magistrat, numai 3.277 lei, iar restul după 4 ani, în urma unei bogate corespondențe⁷¹.

Magistratul nu concepea ca din fondurile comunii să ajute școala și după ce plătește, cu atîta greutate, suma amintită, la 29 decembrie 1844, cerea „Departamentului din lăuntru” aprobarea ca suma de 8309 lei, să o recupereze din veniturile prăvăliilor și ale cutiilor școlii ce erau așezate prin biserică.

Deasemeni cheltuielile cu reparațiile să se facă tot din acel venit. Departamentul cu ord. nr. 39 din 5 ianuarie 1845, aprobă cererea, cu condiția ca să se facă partidă de venituri și cheltuieli⁷².

În curînd și acest local s-a dovedit neîncăpător, mai ales că urmau curs redus și învățătorii de prin sate. Cum numărul lor era destul de ridicat, se simțea trebuința de alte încăperi, în special pentru găzduirea lor, și pentru aceasta profesorul cerea Ocîrmuirii să facă reparații radicale la școală, iar din sala cea mare să se facă două camere, în care să stea cîntăreții de prin sate ce vin la învățătură, iar după aceea să rămîină cămin pentru „copii sărmani”, care voind să învețe nu au unde șede.

Cu toate repetatele intervenții, transformarea cerută nu se face și atunci profesorul ia hotărîrea de a clădi alte încăperi. Dar, în primăvara anului 1841, începînd lucrul, e oprit de magistrat, pentru motivul că locul este proprietatea minăstirii Banu, iar poliția, mai zeloasă și servilă, și-a trimis dorobanții să doboare meșterii de pe bina, folosind expresii înjositoare.

„Deci, fiindcă aceasta este o urmare care țintește curat la pizma despre binele obștasc — comenta profesorul — iar nu la lucrarea de vreo răspundere și care deslușit dovedesc lucrările picante ale magistratului de acum, de temut este că, după cum ei împotriva interesului lor și al școlii vor putea lucra și mai departe, necunoscînd adevăratul bine”⁷³.

Cerînd eforiei să ia sfîrșit odată această împrejurare, arăta că dacă minăstirea poate înfățișa documente concludente de proprietate asupra

⁶⁹ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 47.

⁷⁰ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 47.

⁷¹ Ibidem, f. 262.

⁷² Arh. St. Buzău, Primăria orașului Buzău, dos. 48/844, ff. 18, 21.

⁷³ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 82.

locului, atunci pentru ce atîta „străgănire“, iar în caz negativ de ce să nu cedeze locul, căci nu se ia de vreun particular, ci tot pentru folos obşteasc, iar minăstirile tocmai pentru aceasta au fost înzestrate⁷⁴.

Egumenul de la Banu nu cunoştea însă aceste condiţii şi nici rolul social al minăstirilor. Toate piedicile, toate svîrcolirile călugărilor rămîn neoperante în faţa entuziastului profesor şi lucrarea e terminată în vară, fiind prima de acest gen în Ţara Romînească.

În anul 1843, încăperile şcolii din Buzău constau din trei clădiri: una cu două camere şi o sală mare, destinată claselor, alta tot cu două camere „aşternute cu cărămizi“ şi cu o sală şi o cămăruţă în fundul sălii, destinată candidaţilor de învăţători, şi „sub un alt acoperămint, un grajd şi alături şopron pentru trăsuri“⁷⁵.

În faţa şcolii se afla „un fel de pridvor făcut din scinduri“, clădirile erau acoperite cu „tinichele de brad“ şi împrejmuite cu scindură⁷⁶.

Noua şcoală era situată în centrul oraşului, pe uliţa care mergea de la Manolache Bogasierul către minăstirea Banu, uliţă destul de lungă, dacă primăria, în anul 1843, lua hotărîrea de a face 12 felinare pentru iluminat⁷⁷.

Asigurarea veniturilor şcolii.

Am arătat mai înainte că indiferenţa şi ostilitatea oficialităţii, cît şi nedărnicia oraşenilor, l-au determinat pe profesor să clădească al doilea local, pentru a-şi asigura cheltuielile de întreţinere din închirierea vechiului local. Acesta a fost transformat în patru apartamente, fiecare cu două camere⁷⁸, închiriate doctorului Svereş Sigismund, unui cofetar şi unui cizmar⁷⁹, pentru suma de lei 2.310, pe anii 1841—1844⁸⁰, — la care se mai adăoga, din anul 1842, cîte 50 lei anual embaticul unui loc de lingă prăvălii, dat lui Ion Costinescu şi mai mult de 2.000 lei anual strînşi din cele 7 cutii, pe care şcoala le avea în bisericile din oraş⁸¹.

Cu toate acestea, venitul amintit, de multe ori, nu putea fi suficient şi atunci se făceau repetate intervenţii la ocîrmuire, care nu le satisfăcea, nici după cinci luni⁸², iar oraşenii tot nu erau în deajuns de pătrunşi de însemnătatea şcolii. O colectă pentru şcoală era considerată de boieri drept „cislă împilătoare“, după cum o doveresc jalbele clucerului Gr.

⁷⁴ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 82.

⁷⁵ Ibidem, f. 263.

⁷⁶ Ibidem, f. 263.

⁷⁷ Arh. St. Buzău, Primăria oraşului Buzău, dos. 37/843, f. 2. Astăzi uliţa aceea e strada Banghereanu, şi pe locul şcolii care s-a dărîmat, în 1865 s-a clădit al treilea local — şcoala nr. 1 — ce s-a deteriorat în timpul celui de al doilea război mondial.

⁷⁸ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 268.

⁷⁹ Ibidem, f. 262.

⁸⁰ Ibidem, f. 239.

⁸¹ Ibidem, f. 239.

⁸² Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/839, f. 211.

Tăut, ale serdarului Ion Vernescu, ale șătrarului Spiridon Mușceleanu și ale altor cițiva către Ocîrmuire⁸³.

În urma cutremurului din anul 1838, urmau să se facă la școală reparații urgente, în valoare de 488 lei. Pentru acoperirea acestei sume, o parte din deputații comunei au hotărît ca fiecare familie să contribuie cu o sumă fixă. Contra acestui principiu se ridică cei de mai sus, arătînd că școala națională s-a făcut cu „proieresis numai și bunăvoință, iar nu cu cislă și impilare“, dar în urma cutremurului s-a alcătuit „cislă împilătoare și fără nici o deosebire fețelor“.

Motivul întîmpinării nu era grija subscriștilor boieri pentru cei scăpătați, ci amorul propriu că îi-au fost întrebați cînd s-a luat acea hotărîre. Aceasta reiese din motivele invocate și anume că s-a hotărît „în lipsa și neîntîlnirea unor deputați“, că „cele mai multe familii sînt lăsate pe dinafară, și că pe unii din deputați îi-au iscălit aceiași... ce singuri ei au alcătuit asemenea fără cuviință și nedreaptă cislă“. Mai mult, în spiritul lor strîmt de clasă, boierii vedeau în acest mijloc de ajutor obștesc o împovărare a orașului „cu dări nedrepte“, iar prin faptul că în loc de 488 lei, prin această colectă se stringea 593 lei, dumnealor socoteau aceasta „învederat abuz“ și cereau Ocîrmuirii să înfrîneze pe acei ce „uneltesc asemenea supărări și neliniștiri obștii cu călcarea și chiar pravilnicului drept ce au deputații orașului“.

N-am găsit rezultatul acestei interesante întîmpinări, care pune în deosebită lumină concepția boierilor buzoieni despre rolul școlii în lumina maselor; în schimb, am găsit împotrivirea lui Dionosie Romano față de hotărîrea magistratului de a impune pe părinții elevilor să contribuie bănește la nevoile școlii. După el, aceasta era „o chibzuire a cărei rezultat poate cu vremea să facă a se împuțina de tot numărul școlarilor ceea ce e împotriva scopului stăpînirii, căci cei mai mulți din copii au părinți săraci cum și văduve care pot a-și trage copiii ca să scape de o asemenea analogie“⁸⁴.

Comitetul de inspecție.

Școala avea un „comitet de inspecție“, a cărui însărcinare era să se ocupe cu toate chestiunile materiale și morale ce priveau școala, sau cum arăta eforia; „pentru mai bună înaintarea învățăturilor și ajutorul școlii“.

Era, prin analogie, ceea ce este astăzi secția de învățămînt, pe lângă sfatul popular al orașului.

Comitetul era format din doi membri — „mădulari“ — sub președinția ocîrmuitorului.

În primul comitet membrii au fost boierii: serdarul Tăut și serdarul Gavril Codreanu⁸⁵, care s-au dovedit cu totul indiferenți față de școală, după cum dovedesc documentele.

⁸³ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/839, f. 250.

⁸⁴ Arh. St. Buzău, Primăria orașului Buzău, dos. 10/838, ff. 10—11.

⁸⁵ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 534/837, f. 1.

De exemplu: în anul 1836, profesorul Dionisie arăta comitetului, încă din luna august, că la școală trebuiesc 4 sobe, să se repare 11 telegrafuri și 2 semicercuri și să se procure 30 table de aritmetică și 30 pentru caligrafie⁸⁶.

Comitetul nu dă curs acestei cereri, și la 9 octombrie se intervine din nou, arătând că reparațiile și procurarea materialului didactic este o datorie ce privește orașul⁸⁷.

Cu toate intervențiile făcute, sobele nu s-au ridicat și afunzi, „pătruns de milă“, fiindcă cei mai mulți copii se îmbolnăviseră din cauza frigului, Dionisie face sobele cu cheltuiala sa, însă scrie comitetului să binevoiască „a arunca cite o căutătură mai cu luare aminte asupra unui lucru ce interesează alit de aproape fericirea omenirii, căci fără o îngrijire de aproape nu se poate nădăjdui un rezultat folositor“⁸⁸.

Mihnit din cauza lipsei de sprijin, în anul 1837, profesorul raporta eforiei că comitetul nu e pătruns de loc de sfințenia datoriei. Când s-a alcătuit acest comitet, școala era zidită, iar el n-a făcut *nimic* pentru întreținerea ei — iar membrii lui se mulțumesc a veni la școală din examen în examen și atunci chemați. Când era ocirmuitor Tache Fălcoianu, care avea copil în școală, tot mai avea grijă, dar cel nou numit, deși e aici de o jumătate de an, n-a venit la școală niciodată, și-ncheia profesorul raportul: „... și așa pățimesc strimtorare în toate la ce privește îndatoririle orașului în pricina școlii“⁸⁹.

Totala inactivitate a comitetului provoacă intervenția hotărâtă a eforiei către ocirmuitor, arătându-i că „comitetul de acolo se află numai pentru o formalitate“ și că numai școala de la Buzău „se folosește puțin din înlocuirea comitetului“, dar nădăjduiește că de acum înainte se va cunoaște de la acel comitet o mai aproape îngrijire pentru școală⁹⁰.

Dar, pentru că boierii amintiți nu volau să se ocupe de problemele școlii, Dionisie intervine la eforie să fie înlocuiți cu Dumitrache Sărățeanu, deputatul județului, și Dimitrie Vernescu, fiindcă i se pare că aceștia ar avea „ceva dragoste spre școală“⁹¹.

Eforia aprobă propunerea, abia în anul 1841, la o nouă intervenție prin care se arăta că acum serdarul Codreanu e judecător la Focșani, clucerul Tăut e prea bătrîn, iar ocirmuitorul, nefiind orășen, nu poate lucra alit cît cere trebuința, înlocuindu-i prin logofătul Matei Mușceleanu, a cărui rivnă, pentru școală, s-a cunoscut, în anul când a fost magistrat⁹².

Intr-adevăr, increderea ce s-a pus în el n-a fost desmințită, pentru că s-a dovedit un adevărat sprijinitor⁹³, numai că această excepție n-a durat mult, căci îmbolnăvindându-se de „damba“, în anul 1846⁹⁴ au fost

⁸⁶ Arh. St. Buz., Ocirmuirea, dos. 2975/831, f. 170.

⁸⁷ Ibidem, f. 177.

⁸⁸ Ibidem, f. 179.

⁸⁹ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6704/837, f. 92.

⁹⁰ Arh. St. Buzău, Ocirmuirea, dos. 534/937, f. 1.

⁹¹ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6704/837, f. 92.

⁹² Ibidem, dos. 339/840, f. 81.

⁹³ Ibidem, p. 291.

⁹⁴ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1748/845, f. 80, dos. 1785/847, f. 28.

numiți în comitet, pitarul Iordache Ioanidis și Costică Musceleanu, care nu-și dau, la rindul lor, nici un interes pentru școală.

În anul 1852, la intervenția învățătorului de atunci, sint înlocuiți cu paharnicul Costache Giulogu și serdarul Costache Palama, președintele tribunalului, recomandați „ca bărbați cu înțelegere carii se interesează de binele comun”⁹⁵. Timpul, cum vom vedea mai târziu, a desmintit această afirmație.

Organizare și metodă.

Școala românească purta titlul de „școala națională”, spre deosebire de școlile grecești⁹⁶, „școală începătoare”, „școală publică”, iar din anul 1838 se intitula „școală normală”, pentru că pregătea, în timpul vacanței de vară, învățători pentru sate.

Era organizată pentru trei „clasuri” pînă în anul 1837, de cînd se adaugă și clasa IV-a. Profesorul se intitula „profesor național”, iar din anul 1838 „profesor normal”.

Elevii se primeau la școală în tot cursul anului, profesorul fiind obligat a trimite catalog de elevi în fiecare lună, cu notările la studii și purtare.

Materia de învățămînt era împărțită pentru două semestre. Semestrul I, de la 15 august pînă la 24 decembrie, iar semestrul II începea după sărbătorile anului nou și ținea pînă la sfîrșitul lui iunie. După fiecare semestru, se ținea examen, iar la sfîrșitul anului avea loc „examenul formal”, cu asistență. Vacanța de vară dura 6 săptămîni⁹⁷.

Notările se făceau cu 1, 2, 3 și 4. Cei silitori erau notați cu 1 „simplu” sau 1 „eminent”, cei după aceștia cu 2, „cei de mijloc” cu 3, iar „cei de tot proști”, cu 4.

Cei notați cu 3 și cu 4, rămîneau repetenți⁹⁸.

În clasa I-a se predă „citirea după tablă și scrierea după model”, în clasa II-a „citirea slobodă”, „scrierea curată”, „declinații și conjugări de aritmetică” și cele patru conjugări, iar în clasa III-a: „catihis”, geografie, aritmetică și „scurtări de gramatică”⁹⁹, după metoda Lancaster¹⁰⁰.

Dionisie era un om al datoriei și urmărea să scoată din școală elemente capabile, nu simpli purtători de atestate.

Astfel, la examenul formal din anul 1835, din 91 elevi, reușesc abia 19. Situația, pe clase, se prezenta astfel: clasa I-a din 45, reușesc 2; clasa

⁹⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 2025/851, f. 53.

⁹⁶ De aici și denumirea de profesor național, în opoziție cu dascălii greci.

⁹⁷ Arh. St., Min. Instr., dos. 8304/835, f. 1.

⁹⁸ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/831, f. 172.

⁹⁹ Ibidem, f. 192.

¹⁰⁰ Sistemul Lancaster avea principiul mutualității și al monitoriatului. Elevii care știu carte învață și pe ceilalți, toți învățînd într-o clasă. Învățămîntul se făcea după table mari atîrnate pe pereți în mijlocul unor semicercuri de fier. Dacă prin această metodă se învață mai repede, ea avea însă, în schimb, desavantajul că nu se ținea seama de îndrumarea fiecărui copil în parte.

II-a, din 23, reușesc 4, iar la clasa III-a, din 23 elevi reușesc 13¹⁰¹.

În anul 1836, la examenul semestrului II, la clasa I-a, erau următoarele notări: din 49 elevi, 13 erau notați cu 1 simplu, 4 cu 1 eminent, 4 cu nota 2, 11 cu 3 și 15 cu nota 4¹⁰²).

În cursul săptămînii, joia era „zi de recreație“, care în anul 1858, la cererea profesorului, se schimbă miercurea, motivat de faptul că în Buzău, fiind tirg în acea zi, copiii lipsesc neconținut¹⁰³.

N-am putut găsi numărul elevilor din primul an 1832. Dar pentru că școala avea numai șase bănci, numărul lor era sub 50, căci și în anul 1833, profesorul raporta că nu poate primi mai mult de 50 elevi¹⁰⁴. În ianuarie 1834 erau 65¹⁰⁵, în 1835 — 91¹⁰⁶; în 1836 numai în clasa I-a—49¹⁰⁷, în anul 1838 erau 72¹⁰⁸, în 1839—140¹⁰⁹, în 1840—67¹¹⁰, în 1841—75¹¹¹, în 1843—58¹¹², în 1845—74¹¹³ și în 1846—97 elevi¹¹⁴.

Din aceasta situație comparativă, rezultă că la școala publică frecvența un număr redus de elevi. Cum se explică aceasta?

Întîi, prin piedicile pe care le puneau la început autoritățile, după cum am văzut, oprind copiii de a veni la școală. Al doilea, în oraș, paralel cu școala publică, își duceau existența o școală grecească, una franțuzească, precum și școlile de pe la biserici. Al treilea, Buzăul, la 1832, avea o populație redusă, de numai 2567 locuitori¹¹⁵.

În anul 1838, starea socială a celor 72 elevi era următoarea¹¹⁶: 23 fii de boieri, 1 de boiernaș, 5 de logofeți, 1 de postelnic¹¹⁷, 2 de „mazili lipiți“, 6 de cojocari, 1 de măcelar, 1 de vizitiu, 1 de surugiu, 2 de lipscani, 1 de cismar, 3 de bărbieri, 7 de negustori, 1 de bragagiu, 1 de croitor, 1 de zugrav, 1 de calegiu, 1 de preot, 1 de „sărman“ (orfan) și 12 de „muncitori“.

¹⁰¹ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/831, f. 74. Aceștia erau: clasa I. Fălcoianu Scarlat, Ștefan Barbu, clasa II: Poenăreasa Lucșița, Basile Enache, Zamfirescu Efimița și Ursache, Fintescu Malache, Gheorghe Vasile, Ioniță Alecu, Teculescu Alecu, Canela Costache (în 1851 îl învîlmim învățător aici) și Poenărescu Elenca.

¹⁰² Ibidem, f. 169.

¹⁰³ Arh. St. Min. Instr., dos. 3814/857, f. 124.

¹⁰⁴ Ibidem, dos. 6575/832, f. 103.

¹⁰⁵ Ibidem, f. 145.

¹⁰⁶ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/831, f. 74.

¹⁰⁷ Ibidem, f. 169.

¹⁰⁸ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 10/839, f. 10.

¹⁰⁹ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 5016/839, f. 1.

¹¹⁰ Ibidem, dos. 3391/840, f. 14.

¹¹¹ Ibidem, f. 120.

¹¹² Ibidem, f. 379.

¹¹³ Ibidem, dos. 1748/845, f. 57.

¹¹⁴ V. A. Urechea, Istoria școalelor, Buc. 1892, vol. 3, p. 303 în notă.

¹¹⁵ Împărțiți pe clase, se prezentau astfel: clasa boierilor cu familiile și slugile lor, 441 persoane, din care 44 în casele boierești (boieri, cucoane etc.) iar restul slugi (la 44 persoane erau 397 slugi) Clasa de mijloc cu slugile la un loc, 2045 persoane, evrei 23, la un loc cu slugile, iar restul erau sudite, călugări, preoți cu familiile lor. Erau 593 familii ce locuiau în 520 case, 1342 bărbați și 1225 femei. (Arh. St. Buzău, *Tablou statistic pe a. 1832*).

¹¹⁶ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 10/838, f. 10.

¹¹⁷ Logofeții și postelnicii aceștia aveau ranguri onorifice și aveau diferite însărcinări în administrație.

Din cei 23 fii de boieri, 11 erau din diverse localități din district, iar cei 12 copii de muncitori erau ai grădinarilor bulgari, din colonia așezată în mahalaua sf. Nicolae, la 1806, de către trupele rusești.

În anul 1853, cercetînd ocupația părinților elevilor din cl. III-a, în număr de 15, întîlnim: 1 copil de „nobil“, 5 de negustori, 1 de săpunar, 3 de arendași, 1 de medic, 2 de căldărari, 1 de curelar și 1 de bărbier¹¹⁸.

Aici constatăm că numărul fiilor de boieri e aproape inexistent, asta nu din pricină că Buzăul ar fi rămas fără ei, ci pentru că toți cei cu dare de mină își trimiteau copiii să învețe în alte localități¹¹⁹.

Examenul se ținea în mod public, cu invitații, elevilor silitori li se dădea premii în cărți și bricege. Severitatea profesorului nu supăra, ci din contră culegea laude.

Cu ocazia examenului formal din anul 1836, ocirmuitorul Tache Fălcoianu, despre Dionisie spunea că se ocupa de școală fiindcă avea și el un copil, a împărțit 32 cărți școlarilor silitori și haine școlărilor, iar desăvîrșita sa mulțumire pentru osîrdia domnului profesor a arătat-o „printr-un prezent făcut în 10 galbeni împărătești“.

Cu această ocazie s-au „cercetat“ 10 școlari din cl. I-a, 7 din clasa II-a și 18 din clasa III-a care au răspuns foarte bine la toate întrebările și toată asistența a rămas „prea mulțumită“¹²⁰.

Prin metoda și comportarea sa, Dionisie Romano și-a cîștigat simpatia și prețuirea orașenilor, care se manifesta public de cîte ori se ivea ocazia.

Astfel, la 5 februarie 1838, cînd Petrache Poenaru, directorul școlilor „a revizat“ școala publică din Buzău, un orașan a citit „un adres, prin care obștea de aici a arătat recunoștința sa pentru neprețuirea ce o are d. profesor Dionisie Romano la împlinirea ostencioaselor sale datorii“¹²¹.

Chiar comitetul de inspecție, impasibil la nevoile școlii, mișcat de acțiunea dinamică pe care o desfășoară profesorul în școală, arăta efortului, în anul 1841, că la examenul formal, părinții au rămas mulțumiți de felul cunoștințelor copiilor... „acestea dovedind rîvna și silința d. profesor Dionisie Romano“¹²², iar în alt an, aducîndu-i mulțumiri în scris, arăta că „plin de mulțumire laudă prin aceasta ostencilile și patrioticeasca rîvnă a domniei voastre și totodată vă arată că este recunoscător“¹²³.

Dionisie socotea slujba de profesor drept o misiune „care pre cît este folositoare, atît și ostencioasă“¹²⁴, dovedindu-se un bun pedagog, folosind metode destul de înaintate pentru vremea sa.

¹¹⁸ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 2025/851, f. 208.

¹¹⁹ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6575/832, f. 259, dos. 1294/847, f. 135

¹²⁰ I. Ionașcu, *Mater'al documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, Buc., 1937, p. 18, doc. eo.

¹²¹ Idem, *Ibidem*, p. 30, doc. 42.

¹²² Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 125.

¹²³ Acad. R.P.R., doc. pach. MCXX, f. 3.

¹²⁴ În cuvîntarea ținută la examenul anului 1837 spunea: „Nu pot a tăgădăui, o cinstiți părinți și domnilor, că am avut ochiul ațintit la punctul a mă face folositor soțietății unde mă aflu însărcinat c-o slujbă de care spînzură fericirea tinerimii. Orice împotriviri, greutăți și înlesniri aș fi putut simți în această carieră, care pre

El nu concepea decît o colaborare între profesori și părinți, educația copiilor fiind „o sfințită însărcinare“ ce trebuie împărțită între părinți și învățători, iar pentru controlarea activității școlarilor introdusese carnetul de corespondență¹²⁵.

Nu concepea, ca metodă de constringere, bătaia. Inspectînd școala de la biserica sf. Nicolae din oraș a găsit un dascăl care învăța copiii, fără să se conformeze regulilor celorlalte școli, bătîndu-i cu biciul. I-a luat biciul și l-a trimis comitetului pentru că acest procedeu „nu e cuviincios și potrivit metodei de acum“¹²⁶.

Cea mai mare mulțumire a lui era să scoată din elevi nevrednici, vrednici, dar dacă cu toată stăruința ce o depunea pentru educația și instrucția lor, unii nu dădeau seama de îndreptare, erau eliminați. Astfel, pe niște copii cu stare orfană, deși sub tutela judecătorei, îi elimină, pentru reua lor purtare, cu toată opoziția judecătorei, magistratului și ocîrmuitorului, pentru că profesorul „are a sa datorie a paradosi la orice copil va veni la școală, toate în cele ce privesc la ale sale, datorii, a-i învăța cînd vor lipsi ale lor datorii, și dacă în sfîrșit nu se vor îndrepta, atunci nu sa pot suferi în școală ca să vatem și pe alți școlari“¹²⁷.

Biblioteca. Școala avea și bibliotecă, cărțile fiind plătite de comună, eforiei, care le recomanda.

O bibliotecă însă care nu era potrivită nivelului didactic al școlariilor și oglindea preocuparea intelectuală a învățătorului, sau era un simplu depozit necercetat.

Astfel, într-o comandă făcută de Dionisie, care avea preocupări intelectuale mai dezvoltate, întîlnim: Rapsodiile lui Homer și Meditațiile lui Lamartine¹²⁸.

Printre cărțile bibliotecii școlii de la Buzău găsim: *Dialogurile lui Focion asupra inclinării moralului cu politica*, traducere din franțuzește, costînd, destul de scump, 5 lei exemplarul, *Elisabeta sau Exilații din Siberia*, *Paralelism între Alecsandru cel Mare, Iuliu Cezar și Mihai Viteazul* de Alex. Zane, ziarul „Universul“¹²⁹, *Curierul de ambe sexe*, *Vindecarea boalelor vitelor*¹³⁰, *Școala femeilor*, *Zoe*, *Porțile lui Catina*¹³¹.

cît este folositoare, atît și ostentivă, numai că n-a putut a-mi slăbi curajul, ci dimpotrivă simți că se mai adoagă... și de cîte ori văz publicul adunat împreună cu iubitorii de fii părinți, ca să vază rodul ce micii școlari adună în vremea urmării la învățătură, mă simț atins plin la lacrimi de bucurie și mulțumire către aceia căror patria este datoră luminarea sa. (Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6704/837, f. 21).

¹²⁵ „Nu este destul, spunea într-o cuvîntare, a-l trimite [pe copiii] numai la școală, fara a mai cerceta cum urmează, de învață și de este silitor. Care o poate face prea lesne cercetînd bileturile ce în fiecare sîmbătă se dau și înțelegîndu-se cu profesorul din vreme în vreme, îngrijînd fiecare părinte ca lipsurile cele fără cuvînt să se îndrepte o mare înapoiere școlariilor“ (Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 6704/837, f. 21).

¹²⁶ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 122.

¹²⁷ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/931, f. 139.

¹²⁸ I. C. Filitti, *Domniile romîne sub Regulamentul Organic*, Buc., 1915, p. 238.

¹²⁹ Arh. St. Buzău, Primăria orașului Buzău, dos. 51/844, ff. 1, 8, 15 și 20.

¹³⁰ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1785/844, f. 24.

¹³¹ Arh. St. Buzău, Primăria orașului Buzău, dos. 62/847, ff. 3, 7 și 17.

În anul 1843, biblioteca se compunea din 85 volume¹³².

Lipsa de preocupare a stăpînirii de a înzestra bibliotecile școlare cu cărți pentru nivelul didactic al copiilor și cu conținut moral, o sesiza învățătorul Chirulescu, în 1859, cînd arăta eforiei că „Prietenul copiilor“ nu este potrivită „pe înțelegerea copiilor din popul, fiind destinată pentru educația tinerimii din societăți mai înalte“, iar în cartea „Copiii celebri“, din primele pagini cititorii nu întîlnesc decît condamnări la moarte, decapitări și alte cruzimi, și pe lîngă aceasta sînt foarte scumpe „pentru atîția copii sărmani“¹³³.

Școli particulare

Paralel cu școala națională, școala grecească, cu un trecut de peste o sută de ani își continua existența; numărul elevilor netrecînd niciodată de 20. În 1835, dascăl era Anton Pîtogheridis¹³⁴, iar în 1846 îl întîlnim pe Iramis Colonatidis¹³⁵. Funcționa cu aprobarea eforiei.

Mai exista în Buzău și școală franceză, cu doi profesori cari în anul 1839 predau lecții particulare, însă în 1845 aveau clasă cu 18 elevi¹³⁶.

Se semnalează, după 1845 și o școală cu limbă de predare germană¹³⁷.

Pe la biserici, dascălii continuau să învețe copiii după vechiul sistem. În 1836, Dionisie cerea comitetului să oprească, de a mai avea școală, pe dascălii Constantin de la Gîrлаși, Vasile cîntărețul de la Banu și pe cel de la sf. Ingeri, mirîndu-se de rezultatul învățaturii lor, cînd ei înșiși au nevoie de a învăța „fiindcă face cu ale lor urmări vătămăre școlii naționale“¹³⁸.

Școlile acestea aveau un caracter pur religios, cu vechime destul de mare, înființate pentru „ținerea vieții“ cîntăreților și după „a enoriașilor cerere“, predîndu-se „ciaslovul și psaltirea și niște cărți bisericesti“, după cum arătau trei dascăli într-o jalbă comună, care fiind oprîți de a mai continua sistemul acela de învățămînt, cereau Departamentului Credinții, la 7 martie 1850, să le dea voie să continue „școlicele“,

¹³² Spicuim cîteva titluri, respectîndu-se ortografia textului: „Ermion Corsarul, Aricioiul, Ziua din urmă a unui osîndit, Angela, Strigoiiul, Cerul și Pămîntul, Bădăranul boierit, Scapin, Prețioasele, Sicilianul, Don Kișot, Două bilete, Saul, Virginia, Mohamed, Din meditațiile lui Lamartine, Ziua din urmă, Predicatul orb, Pandoli văduva, Triumful dragostei, Gil Blas, Dracul șchiop, Elocvența Bisericească, din cuvintele lui Miniati, Cristofor, Istoria națională, Epistolar, Manual de istoria țării romînești, Hronicul romînilor, Datoriile creștinești, Meditații religioase, Curs de retorică, Noaptea lui Iung, Pravila lui Caragea, Atala-René, Numa Pompiliu, Istoria lui Napoleon, Condicta comercială, Cuvintele moralicești, Pavel și Virginia, Velisarie, Pravelniceasca condictă, Din poeziile D. Bodnărescu“ (*Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dor, 20/840, f. 104*).

¹³³ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3814/957, f. 160.

¹³⁴ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/831, f. 139.

¹³⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1748/845, f. 148.

¹³⁶ Ibidem. dos. 6704/837, f. 127, dos. 1785/844, f. 18.

¹³⁷ N. Iorga, Istoria învățămîntului romînesc, Buc., 1929, p. 252.

¹³⁸ Arh. St. Buzău, Ocîrmuirea, dos. 2975/831, f. 166.

pentru a-și asigura existența „avîndu-se nădejdea numai într-aceste întreprinderi”¹³⁹.

La cererea locuitorilor din mahalaua Gîrlași și sf. Nicolae, motivînd depărtarea de școala publică, ce era situată în centru, se înființează școală în casele din curtea bisericii Gîrlași, puse la dispoziție de epistatul spitalului, Mihai Răhtivanu. Școala era similară celei publice și socotită comunală, învățătorul fiind plătit cu 2 lei de fiecare familie¹⁴⁰. În anul avînd 60 elevi¹⁴¹.

Pentru că se simțea lipsa manualelor școlare, Dionisie prelucrează și traduce: abecedar, scurtare de aritmetică, „culegere de întîile cunoștințe trebuincioase pentru învățatura copiilor și geografie”.

Formîndu-și o concepție socială înaintată, Dionisie, nu numai că n-a fost servil boierilor, dar a luat chiar poziție contra lor, resentimentul pentru această clasă ațișîndu-l cu ocazia unei cuvîntări, în care persiflîndu-le cosmopolitismul și moravurile nesănătoase, arată că, cucoanele aveau bonele, de cite cincisprezece picioare în rotunjime, cu pălării asemenea cu colțurile africanilor sau cu pene de struți „pă care în Europa cea civilizată numai comedianții le poartă” și își petrec timpul numai în vizite, unde nu se vorbește „de patriotism”, nu se îngrijesc de educația copiilor, fiindcă „destul de buni crescători au ele țigani, țigăncile și slugile”^{141 a}.

Aceasta a stîrnit o adevărată tulburare în rîndurile boierimii, dînd naștere la reclamații și anchete. Mai mult, ocîrmuitorul s-a socotit în așa măsură lezat de „insolentul învățător”, încît i-a trimis vorbă că dacă eforia nu-i dă satisfacție, în trei zile va veni să-l bată, încît să-l dea „cu pătura afară pă moarte”.

În schimb la cercetarea făcută, restul populației a rămas mulțumit de curajul tînarului profesor și era gata „a-și da mulțumirile lor și-n scris”.

Profesorul raporta eforiei brutalitatea ocîrmuitorului și cerea să pună la cale înlăturarea unei asemenea împrejurări... „căci dacă nenorociții profesori nu vor înceta a fi așa cu nevrednicie trăclăluiti, ce curaj vor mai putea să aibă în această ostenicioasă slujbă”^{141 b}

Conflictul s-a aplanat, dovedindu-se că boierii nu se bucurau de simpatie în rîndul celorlalte clase.

¹³⁹ Jalba era semnată de „Constantin sin Stan de la biserica grecilor, Tudorache sin Manolache, de la minăstirea Banului, Ivan Hristea de la biserica sf. Ingeri” (Arh. St. Buc., dos. 1460/848, f. 66).

¹⁴⁰ Ibidem, dos. 3391/840, ff. 33 și 65.

1844, școala era destul de populată, avînd 60 elevi¹⁴¹.

¹⁴¹ Ibidem, dos. 1785/844, f. 18.

^{141 a} Arh. St. Buc., Min. Istr., dos. 6575/932, f. 127.

^{141 b} Ibidem, f. 126.

Dionisie Romano rămâne profesor în Buzău 11 ani — de la 12 martie 1832 pînă la 28 februarie 1843.

La 25 ianuarie 1843, cerea eforiei să-i dea „slobozenie“ din această slujbă, de oarece e chemat ca director la seminarul central. Raportînd că lasă în locul său pe Ion Costinescu, cunoscut de eforie, arăta că părăsește această slujbă cu multă părere de rău, pentru că avea aici un cîmp deschis a lucra pentru folosul tinerimii, dar se mîngîie că pleacă într-un așezămînt tot pentru folosul obștii¹⁴².

Neprimind răspuns, la 28 februarie, arăta că a plecat din Buzău, lăsînd școala sub îngrijirea lui Ion Costinescu¹⁴³.

Cu aceasta se încheie activitatea didactică a profesorului progresist Dionisie Romano, o activitate fecundă, izvorită numai din zbulciumul ființei sale de cărturar progresist.

ALTE FIGURI DE DASCĂLI

Ion Costinescu, urmașul provizoriu al lui Dionisie, fusese elev al acestuia și apoi, din anul 1834, era „îngrijitor al elevilor“.

În anul 1836, cînd eforia ia hotărîrea să numească cîte doi profesori, e recomandat pentru clasa I-a și a III-a, fiindcă... „a urmat cursul clementar cu toată luarea aminte, silindu-se a-și cîștiga și alte cunoștințe“.

Avea salariul 1.500 lei anual, 800 lei proveniți din cutiile ce avea școala prin biserică, iar 700 lei, de la biserica sf. Îngeri, unde era cîntăreț, precum și „odae și toate trebuincioasele din școală“¹⁴⁴.

Din anul 1838 îl întîlnim profesor de cîntări la candidații de prin sate, ce veneau să se pregătească pentru slujba de învățători. În 1842 primea jumătate de salariu din satele Tisău, Padina, Bozioru și Lopătari¹⁴⁵.

De la 1 ianuarie 1846, e numit profesor „vremelnicește spre cercare“ pe un an, potrivit art. 150 din Regulament, cu 150 lei lunar, plătiți din fondul comunii¹⁴⁶.

În 1846 pleacă la București, la Seminarul Central, ca profesor la clasa I-a¹⁴⁷.

Ia parte la revoluția din 1848, cînd îl întîlnim iarăși la Buzău, în calitate de comisar de propagandă în plasa Cîmpul¹⁴⁸.

Dintr-un raport, din 2 august 1848 vedem că era trecut la districtul Buzău. Raporta că a vizitat 34 sate, unde a găsit populația atașată cauzei revoluției, că toți se unesc, se înfrățesc și mor pentru această cauză, iar „drepturile cari frații lor de-au redobîndit cu sîngele lor nu vor suferi a li se mai răpi încă odată de către acei o sută sau două de împilatori¹⁴⁹“.

¹⁴² Acad. R.P.R., doc. pach. MCXX, f. 5

¹⁴³ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391/840, f. 314.

¹⁴⁴ Ibidem, dos. 6575/832, f. 284.

¹⁴⁵ Ibidem, dos. 3391/840, f. 214.

¹⁴⁶ Ibidem, dos. 1748/847, f. 50.

¹⁴⁷ I. Ionașcu, op. cit., p. 54, n. 4.

¹⁴⁸ Anul 1848 în Principatele Române, vol. III. p. 114.

¹⁴⁹ Ibidem, p. 166.

În 1850 îl găsim retras „de persecuțiile regimului ce a succes lui 1848” în m-reă Băbeni, iar în 1859 în redacția „Curierului Principatelor Unite”.

În anul 1870, din îndemnul lui Dionisie Romano, tipărește un dicționar român la care lucrase 20 de ani¹⁵⁰.

A avut o activitate didactică ștearsă.

Scarlat Turnavitea este profesorul titular după Dionisie, numit la cerere, la 15 decembrie 1844¹⁵¹; e venit de la Giurgiu¹⁵².

Stă puțin la Buzău; animat de sentimente patriotice puternice, îl întâlnim luînd parte activă la revoluția din 1848.

V. Grădeanu este un alt învățător ce funcționează la școala din Buzău pînă în 1848. Are un rol mai activ în determinarea autorităților de a se îngriji de bunul mers al școlii. La 2 august 1848, arată că localul școlii e atît de „mizerabil”, încît nu numai că nu mai pot intra copiii într-însul, dar nici nu mai suferă vreo reparație¹⁵³. Se ocupă mai mult cu răspîndirea gazetelor printre învățători.

Luînd parte activă la revoluția din 1848, îl aflăm închis în „obahta” orașului Buzău, iar în noiembrie era depus la Văcărești¹⁵⁴.

Ion Filimon, ardelean de origine, funcționează în anii 1847—1848, ca „îndeplinător de profesor” la clasa II-a¹⁵⁵.

Avea preocupări intelectuale mai dezvoltate, interesîndu-l îmbogățirea bibliotecii. În acest sens intervenea la magistrat să prevadă în buget o sumă mai importantă. Magistratul, în anul 1847, prevedea 200 lei¹⁵⁶.

Școala, din cauza evenimentelor, nu mai funcționa. La 15 octombrie 1848, Filimon cerea voie eforiei să deschidă școala intrucît întiiul profesor — Grădeanu se află sub arest¹⁵⁷.

Locuitorii se adresează și ei eforiei cerînd să deschidă școala cît mai curînd și întărînd, în postul de profesor, pe Ion Filimon „cu atît mai mult că d-lui chiar și în timpul turburărilor din Patrie și-a căutat de lucrările domniei sale, neluînd nici o parte la revoluția trecută”¹⁵⁸.

Cu toată apărarea luată de locuitori, Filimon, ca ardelean, a fost îndepărtat din postul de învățător, pentru că „s-a dovedit că a luat parte la cauza revoluției”¹⁵⁹.

¹⁵⁰ Avea următorul titlu: „Vocabularu-Romano-Francescu, lucrat dupe dicționarul Academiei Franceze, dupe al lui Napoleone Landaise și alte dicționare latine, italiene”. Cuprindea „lista vorbelor romine și romanizate așezate în rînd alfabetic cu explicațiunea lor succintă”.

¹⁵¹ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 1785/844, f. 27.

¹⁵² V. A. Urechia, Istoria școalelor, vol. III, p. 210.

¹⁵³ Arh. St., Buc., Min. Instr. dos. 1294/847, f. 243. N-am întîlnit în acest an numele profesorului „Grăjdanul” semnalat de N. Bălcescu cu foarte reacționar (N. Bălcescu, *Opere, Ed. de st. p. lit. și artă, 1852, p. 234*); să fie una și aceeași persoană cu Grădeanu, însă cu o ortografie greșită a numelui?

¹⁵⁴ Anul 1848, vol. V, pp. 170 și 545.

¹⁵⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 1294/847, ff. 168 și 201.

¹⁵⁶ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 62/847, f. 6.

¹⁵⁷ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 1294/847, f. 347.

¹⁵⁸ Ibidem, f. 349.

¹⁵⁹ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 1494/848, f. 1. Departamentul credinței raporta căimăcăniei că „s-a văzut că profesorii ce prin alăturata listă se însemnează, aflîndu-

În noiembrie 1848, Ocîrmuirea primește ordin să închidă școlile din lipsă de învățători, fiindcă cei mai mulți au luat parte la revoluție¹⁶⁰.

PERIOADA 1851—1864

Costache Canella. În septembrie 1851¹⁶¹, locuitori mai puțin înstăriți ai orașului Buzău se adresau Ocîrmuirii să se deschidă cursul învățătorilor spre îndeletnicirea și deșteptarea fiilor lor care „astăzi, din nenorocire, stau amorțiți în nelucrare mai cu samă acei copii a căror părinți nu le dau mina a-i trimite prin locuri depărtate a-și face învățăturile“. Iar pentru că Buzăul nu mai avea nici un învățător, ei recomandă pe tânărul Canella „pămîntean de aici și romin din sînul nostru, a cărui caracter, capacitate și bună purtare a tras a noastră încredere publică“. Iată-î pe „sălbaticii și îndărătnicii“ orașeni de acum 15 ani în urmă, pătrunși acum de rolul progresist al școlii!

În urma acestei sesizări, ocîrmuitorul Scarlat Iarca arăta eforiei că a simțit și el personal „neapărata și naționala trebuință“ de a se deschide școala, care are local în bunăstare, dar copiii n-au o nobilă ocupație, recomandînd ca profesor pe Canella ca pe „un tînăr ce a știut a trage opinia pămîntenilor ce-l cer și pe care îl cunosc eu însumi pentru a sa capacitate și bună conduită“¹⁶².

La 3 octombrie 1851 Canella e numit „supleant de profesor“ la clasa II-a, cu un salariu de 350 lei lunar¹⁶³. La 22 octombrie același an i se dă rangul de pitar¹⁶⁴.

Al doilea profesor pentru cl. I-a și a II-a a fost numit, la 8 octombrie 1851, **Gheorghe Popovici**, originar din Rîmnicu-Vilcea; el fusese doi ani și jumătate custode la Biblioteca Națională. În anul 1857, e îndepărtat din funcțiune pentru lipsă de post¹⁶⁵.

Școala se deschide la 1 noiembrie 1851, dar profesorul raporta forurilor superioare că cele două săli, „ce închipuiesc“ școala în orașul de căpetenie, sînt foarte mărginite ca spațiu, încît cu mare greutate încap 170 copii. Cum puteau învăța acești copii, în două camere suprapopulate, nu ne putem închipui, dar acestea erau condițiunile create de regimul de atunci școlii romînești la Buzău.

se transilvăneni, în loc să se mărginească a preda școlarii moralul și învățăturile trebuincioase s-au abătut din datorii cu luare de parte la cauza revoluției, întrebunțînd propaganda. Departamentul pentru o asemenea faptă ce a adus turburări în deobște chibzuieste a se depărta din posturile ce au ocupat acești profesori și a se orîndui în locu-le romîni pămînteni (*Anul 1848, vol. V. ms. 158*).

¹⁶⁰ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 1494/848, f. 21.

¹⁶¹ Ibidem. dos. 2025/851, f. 5.

¹⁶² Ibidem, f. 4. Il întîlnim absolvent, cu media 1 în anul 1835. Canella lucrase pînă acum — 4 ani — în cancelaria administrației de Buzău. (*Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 2025/851, f. 56*).

¹⁶³ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 2025/951, f. 161.

¹⁶⁴ Ibidem, dos. 4003/854 f. 207.

¹⁶⁵ Ibidem, dos. 2025/851, f. 80.

Canella se adresează magistratului să ia măsuri pentru remedierea acestei situații, fie să mărească școala, fie să mai închirieze o altă clasă, dar acesta îi răspunde că dacă voește școală, sa și-o facă, așa cum și înaintașii lui au făcut¹⁶⁶, deși localul existent era într-o stare de degradare totală.

În 1852, revizorul N. Simonide arăta că stă „sprijinită în niște stâlpi, pereții burdușiți și întunecoasă, încît în timpul iernii, cînd adesea este puțină lumină, trebuie să stea ușa deschisă pentru a putea vedea o parte din școlari¹⁶⁷”.

Starea degradantă a școlii nu spunea nimic boierilor conducători, pentru că fiii lor erau dați să învețe în alte localități sau urmau la școala franțuzească din localitate.

La dese intervenții ale profesorului, sfatul orășenesc încheie un jurnal prin care hotărăște clădirea unei alte școli, cu suma ce se va lua din vânzarea locului pe care sînt prăvăliile, acum dărăpănate, cu 100 galbeni dați de domnitorul Bibescu, cu ocazia vizitei sale în Buzău, în 1846, și cu ajutorul orășenilor¹⁶⁸.

Dar această hotărîre nu se pune în practică așa cum se întîmplase și cu celelalte acțiuni întreprinse de la 1845 încoace¹⁶⁹, cu toate că în anul 1853, exista un fond de 30.000 lei.

Față de această totală nepăsare a autorităților pentru școală, Canella ia hotărîrea să se închirieze casa lui George Poenaru, cu 60 ducăți anual și cerînd aprobarea eforiei, arată că magistratul „privește lucrările școlii cu indiferență și nepăsare¹⁷⁰”.

La 15 aprilie 1853¹⁷¹, Canella, arătînd eforiei că nici un local public în Buzău nu reprezintă ochiului un spectacol mai trist și dureros ca ruinația încăperii a școlii, ruga cu insistență să hotărască odată să se clădească un local potrivit, fiindcă județul e foarte productiv și posesor de orice materiale de construcție, iar pînă atunci să se închirieze o casă potrivită „că nu se știe dacă profesorul și studenții de la această școală au greșit înaintea cuiva ca să sufere această pedeapsă, de a petrece într-un local umed, întunecos și în cea mai desăvîrșită mizerie ce ne atacă pînă și viața”.

Abia în octombrie 1854, autoritățile sînt determinate să închirieze temporar casa lui George Poenaru, compusă din 5 camere și o cămară.

¹⁶⁶ Ibidem, dos. 2025/851, f. 16.

¹⁶⁷ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 2025/951, f. 80.

¹⁶⁸ Ibidem, f. 80.

¹⁶⁹ În anul 1845, Departamentul trimitea pe baronul Barozin să vadă locul pe care se va clădi școala. (*Arh. St. Bz. Primăria Buzău, dos. 49/844, f. 2*). În anul 1847, alcătuiindu-se condică de subscripție — diferiți donatori s-au înscris cu 9283 lei (*ibid. f. 19*). În 1848 magistratul arăta Departamentului din lăuntru, trebuința de a se clădi o nouă școală după un plan mai sistematic și mai comod. Departamentul aprobă vânzarea unui loc al școlii, pentru acest scop — construindu-se o școală într-un chio mai comod și metodicesc” (*ibid. f. 5*). S-au făcut planuri și devizul în suma 52.223 lei, (*ibid., f. 19*) dar planuri au rămas toate.

¹⁷⁰ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos., 2025/851, f. 247.

¹⁷¹ Ibidem, f. 217.

Rechiziționându-i casa pentru școală, deși Poenaru s-a arătat binevoitor, magistratul i-a aruncat lucrurile în stradă, nu i-a dat o altă casă potrivită și nu i-a plătit nici chiria, după cum se angajase¹⁷².

Canella nu găsește înțelegerea cuvenită nici la eforie. În 1857, trimițând șase rapoarte și neprimind nici un răspuns, cerea să se răspundă dacă se mai recunoaște sau nu școala de la Buzău, iar de o consideră desființată, atunci să-i facă cunoscut cui să dea în primire materialul didactic¹⁷³.

Nu numai că nu găsește sprijin și înțelegere la autorități, ci mai mult, era chiar înjosit în fața elevilor, de către ocirmuitor¹⁷⁴, iar de la magistrat nu primea decât „niște încredințări fără rezultat, care nu promet nici o satisfacție în faptă“¹⁷⁵.

Șicanat, desconsiderat și nesprijinit de oficialitate în munca de învățător, Canella nu mai poate rămâne în învățămînt. La 2 noiembrie 1857, adresîndu-se eforiei arăta că „instrucțiunea publică este cel dintîi element în orizontul politic, social și civil într-o societate, este cel mai nobil instrument ce operează la dezvoltarea și întinderea lumii într-un stat, este mijlocul prin care se deschide spiritul și inteligența umană, prin care se deșteaptă sufletul, prin care se cultivă inima și se îndreptează moravurile unui popor!... Cu toate acestea școala națională de la acest oraș s-a văzut dela începutul redeschiderii foarte persecutată“.

Deoarece nici comitetul de inspecție, nici municipalitatea, nici chiar părinții copiilor nu arată o cît de slabă preocupare pentru nevoile școlii, își dă demisia, căci „cu atîtea dificultăți ce se presentă“, nu mai poate face față postului.

Demisia i se primește la 31 decembrie, cu jurnalul 72/857.

D. Chirculescu. În urma demisiei lui Canella, la cerere, e numit învățător D. Chirculescu, care funcționa ca învățător la Ploești, din anul 1852¹⁷⁶, originar din Buzău. Municipalitatea își continuă aceeași indiferență și vitregie față de școală.

Pînă în anul 1848, cheltuielile pentru combustibil se alocau lunar — 120 lei, odată cu salariul profesorului¹⁷⁷.

Din anul 1851, aceste cheltuieli erau prevăzute în bugetul comunal, însă la Buzău se acordau cu mare greutate. Canella, ca să obțină lemnele, trebuise să facă o adevărată apologie a necesității focului¹⁷⁸, iar

¹⁷² Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 4003/854, f. 105.

¹⁷³ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3814/857, f. 44.

¹⁷⁴ Ibidem, dos. 2025/851, f. 287.

¹⁷⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, f. 66 v.

¹⁷⁶ Arh. St. Buc. Min. Instr. dos. 3814/857, ff. 66. 84 și 94; dos 4012/854, f. 78.

¹⁷⁷ Ibidem, dos. 2705/841, f. 5, 26.

¹⁷⁸ La 7 noiembrie, arătînd că pînă la acea dată nu i s-au pus la dispoziție lemnele, spunea: „iarna se apropie, frigul crește din zi în zi, răceala a început a pătrunde pînă în lăcașurile noastre și focul unul din acele elemente domnitoare în natură, care încălzește, luminează și dă viață, se simte trebuincios astăzi. Fără lemne însă, influența electrică și plină de căldură a focului, în acest punct, nu se poate cunoaște.“ (Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 2025/851. f. 18).

Chirculescu văzînd că autoritățile nu se îngrijesc, cumpără lemne cu banii săi, însă nici după un an, municipalitatea nu-i restituie banii, fără să se gîndească la „nemărginitele mijloace de subzistență de care dispunea un profesor“, cu salarii neplătite 5 luni¹⁷⁹.

În privința clădirii noului local de școală, autoritățile continuă să se complacă în aceeași comoditate, și ca să scape de această povară voiau să cumpere niște case, însă Chirculescu intervine hotărît, la timp, arătînd eforiei tot substratul acestei afaceri și că odată cumpărate acestea, școala nu se va mai face¹⁸⁰.

La împrumutul național din anul 1859, Chirculescu, subscrisesse cu 500 lei, însă la 26 august, scria administratorului județului că atunci cînd a subscris cei cinci sute lei a fost mîhnit că n-a putut da mai mult, din pricina împrejurărilor, „cu totul neașteptate ivite de curînd în acest district“, care l-au făcut să-și piardă toată încrederea și prin urmare se și abține de a mai da suma¹⁸¹.

Atitudinea aceasta, provoacă o corespondență între eforie și minister. Ministerul cerea eforiei să dea circulară ca profesorii să se abțină de la politică.

Eforia, adresîndu-i-se direct, arată că fapta lui a aruncat o umbră peste tot corpul institutorilor și l-a compromis înaintea guvernului. Pentru abaterile de care s-a făcut „culpoș“, merită „o severă reprimandă“¹⁸².

N-am putut afla împrejurările ce l-au determinat pe Chirculescu de a nu mai contribui la împrumutul național, dar socotesc că această atitudine era izvorîtă dintr-un resentiment față de abuzurile autorităților locale. Aceasta, pentru că fusese în timpul revoluției din 1848 comisar de propagandă în Buzău¹⁸³, și o dovadă și mai temeinică e faptul că, mai tîrziu, la 2 iulie 1864, e numit prefect în Buzău¹⁸⁴.

Nae Ionescu a fost numit prin jurnalul nr. 14/858, cu titlul provizoriu, profesor la cl. I-a și a II-a, începînd să funcționeze din luna mai¹⁸⁵.

¹⁷⁹ În anul 1860 și 1862, salariile din iulie nu se plătiseră nici la sfîrșitul lui noiembrie (*Arh. St. Buc. Min. Instr. dos. 298/860, dos. 393/862, f. 8*).

¹⁸⁰ *Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, f. 239*. În mai 1859, Dionisie Romano, venind locuitor de episcop la Buzău, mobilizează pe orășeni să se accelereze pregătirile pentru clădirea școlii.

La 31 august, se adresa prof. Chirculescu, arătînd că motivul ce-l determină să-i scrie e dorința ce a avut și are pentru înaintarea școlilor și partea activă ce a luat ca profesor, chiar aici, în acest oraș:

Cercetînd mersul acestei probleme, a aflat că sînt și fonduri și bunăvoință din partea orășenilor, dar cu toate acestea, lucrurile s-au mărginit doar la simple formalități birocratice, ca deviz și planuri. Iar pentru că sînt două planuri, el propune să se execute noua clădire după planul cel mai mare, ca să poată servi și pentru clase gimnaziale. (*Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3814/857*). Școala s-a construit după planul cel mai mare și s-a terminat în vara anului 1865 fiind „o frumoasă și spațioasă școală“ (*Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 722/864, f. 66*).

¹⁸¹ *Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 2709/859, f. 4*.

¹⁸² V. A. Urechia, *Istoria Școalelor de la 1800—1864*, Buc., 1892, tom. II, p. 185.

¹⁸³ Anul 1848 în Principate, vol. III, p. 114.

¹⁸⁴ I. Ionașcu, op. cit. p. 65 nr. 5.

¹⁸⁵ *Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, ff. 44 și 136*.

La 3 noiembrie 1860, cerea aprobarea să predea gratuit lecții de vocală în școala publică, la cererea părinților și a copiilor, referințe despre cultura sa muzicală putînd da profesorul D. Vachman¹⁸⁶.

ȘCOLI DE FETE

În anul 1852, eforia ia măsura ca la oraș să nu mai fie școli mixte¹⁸⁷. Pentru punerea în aplicare a acestei hotărîri, magistratul orașului, Stan Stănescu și ocîrmuitorul Iarca, prin jurnalul încheiat la 21 august¹⁸⁸, hotărîsc să se închirieze o casă în apropiere de școala publică, cu 800 lei, chirie anuală. Pentru predarea învățăturilor, profesorul școlii publice să însarcineze un învățător, căruia părinții să-i plătească doi „sfanțihi” pe lună.

Fetele, urmînd a învăța și lucrul de mîna, și „altele ce sînt necesare la menaj, ca să devină „luminate în ale menajului”. „Amabila ocîrmuito-reasă” va da cîte o sută lei lunar pentru plata unei femei pricepută în această direcție, și „bine educată” fiind „supt instrucțiunile doamnei pă-hărnicese Iarca, care va derija institutul în privința menajului”.

„Pensionatul” s-a deschis la 13 ianuarie 1853, adunîndu-se pînă la începutul lui februarie „peste 30 eleve”¹⁸⁹.

Iată cum autoritățile au o deosebită grijă cînd e vorba de „pensionat” sau „institut”, în timp ce școala publică era ținută în ruină cu toate insistențele depuse de învățător.

INSTITUTUL BRÎNCOVENESC

În anul 1861, prințul Brîncoveanu înființează și în Buzău un „pensionat pentru fete sărmâne”¹⁹⁰, situat într-una din cele mai mari case din oraș, casă cu etaj, proprietatea lui Costache Trestioreanu, vis-à-vis de biserica Banu.

Imobilul avea la etaj 6 camere, din care 3 destinate pentru locuința directoarei și la parter patru, dintre care două, locuința directoarei pentru iarnă¹⁹¹.

Fericita directoare era Elena Ghinea, iar institutor Alexe Ghinea¹⁹².

În anul 1863 aceste case le ia prefectura județului, „pensionatul” mutîndu-se în casele catihetului Vasile Serea, cu 85 galbeni chirie anuală, situate în mahalaua Banului, strada Vlădescu¹⁹³.

Din anul 1863 școala se intitula „Externatul de fete din Buzău”¹⁹⁴.

¹⁸⁶ Ibidem. dos. 298/860, f. 48.

¹⁸⁷ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 2025/851, f. 82.

¹⁸⁸ Ibidem, dos. 1800/852, f. 2.

¹⁸⁹ Ibidem, f. 8.

¹⁹⁰ Ibid., dos. 393/862, f. 20.

¹⁹¹ Ibidem, f. 32.

¹⁹² Ibidem, dos. 515/863, f. 14.

¹⁹³ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 515/863, f. 16. Prefectura a stat în ele pînă la dărîmarea, cînd în 1936 s-a făcut parc pe acel loc.

¹⁹⁴ Ibidem, f. 17,

ȘCOLI COMUNALE

Dacă clasa dominantă hotărise, prin Regulamentul Organic, înființarea unei singure școli în reședințele de județ, instrucția țărănimii era lăsată pe seama cîntărețului de sat, care avea obligația de a învăța copiii, plătindu-i-se cîte 2 lei pe an de fiecare sătean și 2 chile de bucate din magazia de rezervă ¹⁹⁵, aceasta, pentru că boierimea n-avea nici un interes de a-i lumina pe țărani; căci numai ținîndu-i în întunericul neștiinței își putea menține cu tărie privilegiile de clasă.

Hotărîrea aceasta se pune în aplicare abia la începutul anului 1838 și existența ei era la latitudinea proprietarilor sau a arendașilor, cari trebuiau să găsească casă ori să clădească un local potrivit ¹⁹⁶.

Cadrele didactice necesare trebuiau recrutate din „tineri țărani dintre cîntăreți sau grămatici” cari urmau pe vară un curs scurt, în școală publică „spre a se deprinde la învățăturile începătoare” ¹⁹⁷.

La Buzău, primul curs de acest fel începe la 20 aprilie 1848, cu 30 „candidați de învățatori”, profesorul Dionisie formînd cu ei o clasă deosebită, caci spunea el, nu se pot amesteca oameni de 30 ani, cu cei de 10 ani și li se predau aceleași materii din cursul elementar, dimineața, o oră și jumătate, înainte de a veni cei mici, iar seara la fel, după ce li se da drumul acestora ¹⁹⁸.

Ordinele la ocîrmuire s-au dat de la începutul anului 1838, și am vazul grija pe care a depus-o Dionisie Romano pentru a se pune în practică, cît mai repede această hotărîre. Rezultatul a fost că Buzăul a luat loc între primele cinci județe care au început aceste cursuri mai curînd ¹⁹⁹. În celelalte „nu se știe din ce pricină s-a lăsat cu totul în nelucrare această folositoare întocmire”.

Dacă Buzăul a fost frunțaș în această acțiune, se datorește faptului că lipsa de interes a Ocîrmuirii a fost suplinită de rîvna profesorului.

În general, Petrache Poenaru, directorul școlilor, într-o dare de seamă din 1838, arată că s-a ajuns la „bune rezultaturi unde ocîrmuirile s-au pătruns de importanța acestei lucrări și n-au avut a se lupta cu împiedicări din partea proprietarilor de moșii” ²⁰⁰.

Cursurile vara se țineau între 15 august și 1 octombrie, cei slabi putînd fi ținuti peste termen, după socotința profesorului ²⁰¹.

„Profesorul normal” pentru cursurile acestea nu primea nici o remunerație în plus.

Acești candidați de învățatori erau în vîrstă de la 14—50 ani, iar numărul lor era variabil, ca și la cei din cursul primar. În vara anului 1838 urmau cursurile 90 ²⁰².

¹⁹⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6033/838, f. 5.

¹⁹⁶ Ibidem, f. 5.

¹⁹⁷ V. A. Urechia, Școlile satești în România, Buc., 1868, p. 49.

¹⁹⁸ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6704/837, f. 65.

¹⁹⁹ Ibidem, dos. 6069/838, f. 28.

²⁰⁰ V. A. Urechia, op. cit. p. 53.

²⁰¹ V. A. Urechia, Istoria școalelor dela 1800—1864, Buc., 1892, vol. 3, p. 6.

²⁰² Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 6704/837, f. 95.

Întreținerea candidaților la cursuri îi privea personal și se făcea cu mare greutate, mai ales că primeau salariul cu întârziere. Obligatoriu trebuiau să facă 3 ani, însă termenul s-a prelungit.

În anul 1859, salariile din ianuarie-aprilie nu erau plătite nici prin mai, și profesorul Chirculescu intervenea la eforie să li se plătească, fiindcă în situația aceasta nu se poate aștepta la vreun progres, când ei n-au mijloace a sta pe vară la învățătură²⁰³.

Nici cele 2 chile de bucate, hotărâte prin lege, nu li se dădeau. În 1847 subrevizorul de Slănic, Costache Moglan, era invitat de a stăruii la fiecare magazie, „pentru darea porumbului în grăunțe la candidați“²⁰⁴.

Vitregia oficialităților față de școlile sătești și lipsa de preocupare pentru „instrucția comunală“ o demască, cu curaj, Chirculescu, arătând eforiei că mulți din învățători nu și-au primit cele două chile de bucate și mare parte din școli n-au încă nici obiectele necesare, nici încăperile convenabile, „iar cauza este că instrucția comunală este la noi considerată ca o chestie foarte secundară, despre care nu se presupune nici o responsabilitate“²⁰⁵.

În schimb țăranii au dovedit mai multă râvnă pentru clădirea școlilor²⁰⁶, încît în anul 1842, în județ erau 102 localuri²⁰⁷.

Clădirile erau modeste, în cele mai multe locuri făcute din gard de nuiele și acoperite cu „păiș“²⁰⁸. În anul 1847, la Săpoca, raporta subrevizorul, „urmează copiii într-un ruin vechi care n-are destoinicie de a să numi școală de învățătură, aicea și lăcuiitorii sînt prea neînțelegători“²⁰⁹, sublinia el.

În general, după un raport al revizorului județului, școlile sătești erau în foarte proastă stare, neavînd nici uși, nici ferestre, nici sobe“. De aceea, conchidea revizorul, „cu tot zelul de care sînt însuflețiți învățătorii și cu toată dorința ce toți au a-și îndeplini datoriile lor cu scumpătate, neajunsurile materiale însă sînt o piedică foarte serioasă instrucției publice“²¹⁰.

Eforia, la 23 februarie 1839, cerea Departamentului dinăuntru ca învățătorii sătești să fie sculiți de plata capitației și de „dările proprietărești“, precum și de alte îndatoriri ce depind de administrație, iar proprietarii să fie „pofțiți“ să-i scutească „măcar numai de clacă dacă nu și de dijmă“²¹¹.

De dorit era ca chiar în contractele de arendare să se prevadă o clauză specială cu scutirea învățătorilor, aceasta fiind „cel mai de căpătii

²⁰³ Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3814/857, f. 250.

²⁰⁴ A. Sandu Tudor, Costache Moglan, activitatea de subrevizor, (*Vlăstarul*, an XVI (1839) nr. 3—4, p. 9, Buzău).

²⁰⁵ Arh. St. Buc., dos. 3814/857, f. 252

²⁰⁶ Ibidem, dos. 6704/857, f. 105.

²⁰⁷ Ibidem, dos. 3391/856, f. 245. În anul 1839 erau 116 școli cu 1674 elevi (Arh. St. Buc., dos. 5016/839, f. 14; în 1840, 109 școli cu 1566 elevi (*Ibid.* dos. 3391/840 f. 14), în 1945 erau 149 școli cu 3219 elevi (*ibid.* dos. 1748/845), iar în 1846 numărul crescuse la 157 cu 3432 elevi (V. A. Urechia, *Ist. șc. vol. 3, p. 302*).

²⁰⁸ *Vlăstarul*, an. XVI, no. 3—4, p. 10.

²⁰⁹ Ibidem, p. 10.

²¹⁰ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, p. 180.

²¹¹ Ibid. dos. 6033/838, f. 140. V. A. Urechia, *Școalele sătești în România*, p. 55.

interes care poate să indemne pă circovnici a să însărcina cu îndatoririle de învățămînt“.

Cu toate aceste „poftiri“, arendașii și proprietarii luau învățătorii chiar din clasă pentru clacă, aceștia fiind „maltratați și impilați ca fiecare sătean de rînd“²¹².

Profesorul Chirculescu arătînd că neconținut învățătorii sătești vin de se plîng de matralările și impilările ce le întîmpină din partea proprietarilor, sublinia că în situația aceasta dezonorantă „instrucția publică comunală lipsită de siguranța și considerația ce trebuie a i se da, nu-și va avea niciodată rezultatul dorit, singura țintă a înființării acestor școli“ și învățătorii nu mai pot avea nici o responsabilitate, nici pentru îndeplinirea programului, „nici despre progresul tinerimii sătești“.

Școlile n-aveau cărți, duceau lipsă totală de „obiectele necesare“²¹³, arendașii continuau să-i pună la clacă și-i luau „pînă și chiar din școală la muncă“.

Față de neconținutele reclamații, semnalfindu-le eforiei, arăta că a crezut că „înființarea școlilor sătești este neapărat o punere la cale îndestul de serioasă“ și deci nu se îndoiește că se vor lua măsuri pentru îmbunătățirea soartei învățătorilor²¹⁴.

Eforia răspunde că, după legiurile în vigoare, învățătorii nu sînt scutiți de îndatoririle „proprietărești“. Profesorul să ia, însă, înțelegere cu comitetul ca să aducă „rugăciune“ administrației locale să facă „cuvincioase poftiri“ proprietarilor și arendașilor ca să se arate mai generoși „după cum adică povățuiește bunul simț pe fiecare patriot zelos de progresul comunii“²¹⁵.

„Cuvincioasele“ poftiri n-au putut schimba mentalitatea de clasă și nici trezi bunul simț sau sentimentul patriotic al hrăpăreților arendași și proprietari și învățătorii țărani continuau să robească pe moșii.

²¹² Prof. Chirculescu, la 8 februarie 1858, raporta... „mai mulți dintre învățătorii comunali din acest district veniră de se plînseră că pe lângă multele împilări ce încearcă din partea arendașilor și proprietarilor, se văd încă forțați a face chiar zile de clacă și transporturi, intrerupindu-li-se astfel cursul predării lecțiilor. Subînsemnatul cu mîhnire văzînd această împrejurare nu lipsește a o supune la cunoștința onor. Eforiei, spre a se lua cît mai în grabă convenitele măsuri. Căci acești învățători vor fi lăsați astfel în voia proprietarilor și arendașilor, văzuți a fi oricînd luați din mijlocul elevilor spre a face zile de clacă, maltratați și impilați ca fiecare sătean de rînd, negreșit instrucția publică comunală, lipsită de siguranța și considerația ce trebuie a i se da, nu-și va avea niciodată rezultatul dorit, singura țintă a înființării acestor școli. Afară de aceasta nu s-ar mai putea lua nici o socoteală acestor învățători, nici despre timpul predării lecțiilor, nici despre progresul tinerimii sătești, lipsită astfel de orice responsabilitate“ (Arh. St., Buc., Min. Instr. dos. 3814/857 f. 112).

²¹³ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, f. 123.

²¹⁴ „...cînd cu atîta anevoință își primesc lefile precum și bucatele leguite, cînd unii învățați fiind cu locuitorii aceștia nu mai vor acum a le plăti nimic, sub pretext că asemenea învoieli sînt poprite, cînd arendașul îl întinde de clacă să-l ia pînă și chiar din școală la muncă, cînd un învățător nu poate scuti pe tatăl său de bir, iar cei ce sînt pe moșii minăstirești nici de clacă —neconținut am primit asemenea reclamații din parte învățătorilor (Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857 f. 251).

²¹⁵ Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, f. 13.

De aceea, cei mai mulți s-au atașat cauzei revoluției din 1848, care prevedea înlăturarea privilegiilor moșierești, acțiune ce a dus la închiderea școlilor, deoarece chiar după eșuarea revoluției, ei nu încetau „îndemnurile scandaloase de a întreprinde verice mijloace netrebnice ca să propovăduiască și să aducă în rătăcire pe locuitori“, cum se exprimau exploataorii ²¹⁵ a.

Un învățător sătesc, din această perioadă, care s-a distins ca luptător social, a fost Costache Moglan.

Învățător la Grabicina, cu ordinul 978/838 ²¹⁶, e numit revizor la plaiul Slănic, iar din 1848 la plaiul Pîrscov ²¹⁷.

A dus o luptă susținută împotriva asupririlor ce le sufereu țărani clăcași de pe moșiile boierești, printre care se număra și el.

Deși erau anumite prevederi ale Regulamentului Organic, care stabileau relațiile clăcășești în favoarea boierilor, totuși aceștia le încălcău, înăsprind și mai mult condițiunile. Revoltați, mulți clăcași plecau de pe moșie, socotind că în altă parte vor găsi un proprietar mai milos. Pentru înlăturarea acestui exod, domnitorul Gheorghe Bibescu, la 27 aprilie 1843 arăta locuitorilor de prin sate să nu se mai rezeme pe „nădejdi zadărnice“ așteptînd alte pravile și umblînd din loc în loc, ci să se supună regulamentului clăcii, pentru că zicea el „pe cît dar am putut a îndupleca pravilele spre a le uni cu a noastră bună cugetare fără a le călca, am scăzut prețul zilei de lucru cu zece parale“ ²¹⁸.

Costache Moglan, în 1848, face o plîngere către conducerea episcopiei, arătînd „năpăstuirile“ pe care le sufereau clăcașii din Grabicina de la arendașii mînăstirești, așăturînd o listă de 33 familii, cu arătarea „jafurilor“ suferite de fiecare în parte ²¹⁹.

Dintr-o altă plîngere, vedem că arendașul îl obliga la zile în plus cu plugul; dijma porumbului o lua primăvara; clăcașii cu locuri nedepline, plăteau ca și cei cu locuri depline, plăteau ierbărit și pentru vitele „vărate“ la munte și de cele vărate în alte moșii la cîmp; de fiecare nume dădeau cîte 2—3 găini, pierzînd și anumite „avantagii“, ca islazul, lemnele de foc etc. ²²⁰.

Cunoscut ca un dirz apărător al celor asupriți, în 1857 a fost ales în Divanul Ad-hoc, ca reprezentant al *clasei plugărești* ²²¹.

În această calitate, continuă a semna abuzurile proprietarilor și arendașilor, cerînd remedierea nedreptăților, pentru că „locuitorii unui întreg județ m-au ales ca să arăt dorințele Țării și la vreme păsunile ciasei noastre plugărești“.

În ceea ce privea misiunea lui, arăta că „partea întia a însărcinării mele mi-am îndeplinit-o cu sfințenie, pe cît a stat în putința adunării întregi și în priceperea mea în parte, ca un om cu puține cunoștințe

²¹⁵ a Arh. St. Buc., Min. Instr. dos. 3814/857, f. 13.

²¹⁶ Ibidem, dos. 6704/837, f. 120.

²¹⁷ *Vlăstarul*, an. XVI, no. 3—4, p. 9.

²¹⁸ *Vlăstarul*, an. XVI, nr. 5, p. 5.

²¹⁹ Ibidem, p. 6.

²²⁰ Ibidem, p. 6.

²²¹ Ibidem, p. 7.

politice", iar scopul reclamelor, pe care le făcea atât de des, erau ca să pună la cale, „respectarea legilor pe unde se calcă arbitrar de oameni fără cuget”²²².

Autoritățile nu făceau dreptate țăranilor, ci, din contră, în unire cu arendașii, îi exploatau sălbatic pe clăcași. Costache Moglan, cu curaj, semnala această situație domnitorului, arătând în numele locuitorilor din satul Grăbicina „jalnica stare în care ne-au adus arendașul acestei moșii în acești din urma cinci ani, prin unire cu părintele starețul și cu administrația locului, ce din nenorocire a fost în mâinile clucerului Iarca și cumnatului său ce era subcirmuilor”²²³.

Moare în anul 1874, dar a continuat să trăiască mult timp în memoria țăranilor năpăstuiți de pe Valea Slănicului, cu chipul său de țăran vînjos, cu plele răsfirate pe umeri și cu gluga nelipsită din spate, domol la sfat și aprig în apărarea celor exploatați²²⁴.

²²² *Vlăstarul*, an. XVI, nr. 5, p. 8.

²²³ *Ibidem*, p. 8.

²²⁴ *Ibidem*, p. 10.